

Verbindende dorpen

Sociale cohesie in de kleine kernen

vereniging kleine kernen
noord-brabant

Verbindende dorpen

Sociale cohesie in de kleine kernen

Colofon

Auteur(s)

A. Kamoschinski, K. du Long en P. Franken

Fotografie:

P. Franken

Dit is een uitgave van:

vereniging kleine kernen noord-brabant
Postbus 3078
5003 DB Tilburg
telefoon (013) 583 99 93
fax (013) 583 99 83
e-mail info@vkknoordbrabant.nl
website www.vkknoordbrabant.nl
www.kennisplatformbewoners.nl

© vereniging kleine kernen noord-brabant, maart 2011

Onderzoek en gegevensverwerking is mede uitgevoerd door het PON,
kennis in uitvoering.

De Provincie Noord-Brabant heeft dit onderzoek en de uitgave
gefinancierd.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
1 Inleiding	3
2 Achtergrond: Het platteland verandert	4
2.1 Het platteland anno 2011	4
2.2 Leefbaarheid staat voorop	4
2.3 Sociale cohesie	5
2.4 Bestaat er een dorpsidentiteit?	5
2.5 Bestaat het gemeenschapsgevoel?	6
3 Werkwijze project	8
3.1 Doelstelling	8
3.2 Doelgroep	8
3.3 Onderzoeksvragen	8
3.4 Begripsomschrijving	8
3.5 Werkwijze en respons	9
3.5.1 Schriftelijke vragenlijst	9
3.5.2 Verdiepende gesprekken	9
3.6 Leeswijzer	9
4 Resultaten vragenlijst	10
4.1 Oordeel over het dorp	10
4.2 Stellingen sociale cohesie in het dorp	13
4.3 Ontwikkelingen in het dorp	15
4.4 Verantwoordelijkheid voor verbetering sociale cohesie	20
4.5 Verenigingsleven	21
4.6 IDOP's	22
4.7 Activiteiten ter versterking sociale cohesie afgelopen 2 jaar	24
4.7.1 Succesvolle activiteiten	25
4.7.2 Minder succesvolle activiteiten	25
4.8 Activiteiten ter versterking sociale cohesie komende 2 jaar	26
4.9 Overige opmerkingen	27
5 Resultaten interviews	28
5.1 Leefbaarheid	28
5.1.1 Bevolkingsopbouw en huisvesting	28
5.1.2 Voorzieningen	29
5.1.3 Openbaar vervoer	30
5.1.4 Werkgelegenheid	30
5.1.5 Sociale cohesie	31
5.2 De pijlers van sociale cohesie	32
5.2.1 Verenigingsleven	32
5.2.2 Vrijwilligers	36
5.3 Invloeden op de sociale cohesie	37

5.3.1	Zorgen voor elkaar	37
5.3.2	Integrale Dorpsontwikkelingsplannen	38
5.3.3	De school	39
5.3.4	Het gemeenschapshuis	40
5.3.5	De kerk	40
5.3.6	De ondernemers	41
5.3.7	Cultureel erfgoed	42
5.4	Dorpsraden	43
5.4.1	Dorpen zonder dorpsraad	44
5.5	De toekomst	45
6	Conclusies en aanbevelingen	46
6.1	Algemene conclusies en aanbevelingen	46
6.2	De integrale dorpsontwikkelingsplannen (IDOP's)	48
6.3	De voorzieningen	49
6.4	Het verenigingsleven en vrijwilligers	50
6.5	Cultuur-historisch erfgoed	51
	Bijlagen	53
	Bijlage A Overzicht respondenten vragenlijst	2
	Bijlage B Overzicht geïnterviewden	5
	Bijlage C Literatuuroverzicht	6
	Bijlage D Vragenlijst	7

Voorwoord

In 2008 hebben wij onderzoek gedaan naar de kansen en bedreigingen voor de zeer kleine dorpen in Noord-Brabant. Daarbij hebben wij, als vereniging kleine kernen noord-brabant, het belang van sociale cohesie vastgesteld. Voor zeer kleine kernen tot ongeveer 800 inwoners is gebleken dat er een aantal belangrijke ontwikkelingen zijn, die een bedreiging voor de toekomst vormen. Er kwam naar voren dat de saamhorigheid, de sociale cohesie, een drijvende kracht is om zelf initiatieven te nemen en de leefbaarheid in het dorp in stand te houden.

Veel mensen zullen denken: Met de sociale cohesie in de dorpen zit het wel goed, mensen hebben veel binding met het dorp en hebben binding met elkaar.

Maar is dat ook zo? Dat willen wij onderbouwen met gegevens.

Sommige stedelingen vinden de onderlinge sociale binding die in dorpen zo vanzelfsprekend is, maar eng, ze willen individuele vrijheid. Dorpelingen vinden van oudsher dat nabuurschap een belangrijk aspect is van het leven in het dorp: "Hier kun je niet dood in je huis liggen zonder dat iemand dat merkt."

Dorpsbewoners zijn trots hun dorp en willen daarin investeren. In deze tijd waar jonge mensen beide werken en weinig tijd hebben willen zij dingen doen voor het eigen dorp, maar wel op hun eigen voorwaarden.

In dit uitgebreide vervolg, dat in 2010 is gestart en waarbij alle kleine kernen van Noord-Brabant betrokken zijn, hebben we laten onderzoeken welke aspecten van belang zijn voor de sociale infrastructuur van de kleine kernen. We hebben geconstateerd dat de problemen rond leefbaarheid niet zijn opgelost: er is een terugloop van dorpsbewoners en het dorp vergrijst. Een positief punt is dat er in de meeste dorpen weer gebouwd mag worden. Vormen van zorg dicht bij huis zijn noodzakelijk. Alleen burenhulp, mantelzorg of andere vormen van informele zorg is onvoldoende.

Voor de sociale cohesie zijn vooral de jongeren onmisbaar. Zij zijn lid van verenigingen en zorgen dat de school blijft voortbestaan. Ze zijn bereid te investeren in het dorp, mits het kortstondige acties zijn. Langdurig vrijwilligerswerk wordt met name door de ouderen gedaan. Er dreigt wel een tekort aan vrijwilligers, zeker voor besturen.

Dorpsbewoners hebben het gevoel dat ze samen sterker staan. Ze hebben vaak ook creatieve ideeën om met elkaar te werken aan de verbetering van de leefbaarheid. Daarvoor hebben ze elkaar, maar ook de gemeente en overige organisaties, zoals de woningcorporaties, hard nodig. Nieuwe economische dragers zorgen ervoor dat nog werkende dorpsbewoners in het dorp blijven wonen.

Dorpsbewoners zijn zonder meer trots op hun werk en hun dorp. Er is steeds meer aandacht van de dorpsbevolking voor de cultuurhistorische ontwikkeling van het dorp. Kijk naar de vele ommetjes en de markeringen van historische gebeurtenissen. Gezamenlijke trots werkt mee aan een goede sociale cohesie.

Vrijwel alle kernen hebben veel verenigingen. We constateren een toenemende samenwerking tussen verenigingen onderling.

De IDOP's hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de sociale cohesie. Dorpsbewoners hebben samen hun toekomstvisie bepaald en in een dorpsontwikkelingsprogramma beschreven. Waakzaamheid is geboden als het gaat om de uitwerking ervan. Het is belangrijk dat de bewoners ook hierin een voorname rol hebben.

Dorpsraden kunnen een belangrijke rol spelen bij de bevordering van de sociale cohesie. Zij vormen de ogen en oren van het dorp en als ze erbij betrokken worden, kunnen ze als intermediair optreden tussen gemeente en bewoners en zo de bewonersinitiatieven bundelen.

Wim van Lith
Voorzitter

1. Inleiding

In april 2009 vroeg de *vereniging kleine kernen noord-brabant* (VKKNB) subsidie aan om onderzoek te laten uitvoeren naar de stand van zaken rond sociale cohesie in de kleine kernen. In de zomer van 2010 is dit voorstel van de VKKNB door de provincie Noord-Brabant gehonoreerd, waardoor de weg vrij werd gemaakt om te onderzoeken hoe het gesteld is met de sociale cohesie in kleine kernen in Noord-Brabant (N.B. spreken we in dit rapport over dorpen, dan hebben we het over de kleine kernen. We gaan hierbij uit van de definitie die gehanteerd wordt door de VKKNB.

Voor dit onderzoek hebben we sociale cohesie als volgt gedefinieerd: ***De binding die mensen voelen met de dorpsgemeenschap, met het cultureel erfgoed en met elkaar.*** Er is de bereidheid om met elkaar iets te doen om onder andere de leefbaarheid van de eigen kern in stand te houden en/of te verbeteren, maar ook om de individuele dorpsbewoners te helpen daar waar nodig. Ontmoeting en communicatie zijn kernbegrippen binnen de sociale cohesie.

Ten grondslag daaraan ligt een sociale infrastructuur die daarin voorziet en daarbij gaat het niet alleen om grote aanpassingen, maar ook bijvoorbeeld om het bieden van ontmoetingsplekken zoals speeltuintjes, scholen en dorpspleinen, dorpshuizen en verenigingsgebouwen. Het in stand houden van sociale cohesie is 'mensenwerk', waarbij de vrijwillige inzet en de betrokkenheid van de dorpsbewoners een grote rol spelen.

De VKKNB heeft als uitgangspunt dat de sociale cohesie een belangrijk aspect is van de leefbaarheid van de dorpen. Met de uitkomsten van dit onderzoek wil de VKKNB een praktisch handvat bieden voor dorpsbewoners, lokale en provinciale bestuurders en maatschappelijke organisaties om de sociale cohesie in stand te houden en/of te bevorderen.

Het onderzoek is uitgevoerd door het PON in samenwerking met Annetta Kamoschinski, voorheen werkzaam bij het PON en van 2000-2005 ambtelijk secretaris van de VKKNB. De uitkomsten van dit onderzoek vindt u in deze rapportage.

2. Achtergrond: het platteland verandert

2.1 Het platteland anno 2011

De afgelopen decennia hebben er veel veranderingen plaats gevonden op het Brabantse platteland. De toegenomen mobiliteit, informatisering en individualisering hebben het leven op het platteland beïnvloed. De wereld wordt ook voor de dorpsbewoners steeds kleiner. Het vroegere autonome dorp dat zelfvoorzienend was en waar je geboren werd, opgroeide, werkte, je gezinsleven opbouwde, je vrienden had en uiteindelijk begraven werd, bestaat niet meer. Voor je sociale contacten, voor het werk en de voorzieningen ben je als inwoner niet langer afhankelijk van het dorp. Het dorp krijgt steeds meer invloeden van buitenaf.

De samenstelling van de bevolking verandert, stedelingen komen er wonen omdat het dorp zo mooi en rustig is. Om diezelfde redenen bezoeken steeds meer toeristen het dorp.

2.2 Leefbaarheid staat voorop

De afgelopen jaren hebben de dorpsbewoners de voorzieningen zien teruglopen.

In het ergste geval is de dorpswinkel opgeheven door gebrek aan klandizie, de school gesloten door gebrek aan kinderen en de medische zorg verplaatst naar de hoofdkern.

De werkgelegenheid in de landbouw loopt terug. Hoewel er steeds meer (kleinschalige) werkgelegenheid ontwikkeld wordt op het platteland, biedt dit niet voldoende werkgelegenheid voor alle dorpsbewoners. Veel dorpsbewoners zijn genoodzaakt werk te zoeken buiten het dorp. Dat betekent dat veel dorpelingen naar hun werk reizen. Het openbaar vervoer op het platteland is in de meeste delen van Brabant ronduit slecht te noemen. Veel buslijnen zijn opgeheven, veel buurtbussen zijn gestopt met het werk door gebrek aan vrijwilligers en financiën.

De bevolkingsopbouw van de kleine kernen is onevenwichtig van opbouw. Er is minder aanwas en sprake van krimp van de bevolking. Daardoor gaan sommige in bewonersaantal achteruit. Er wonen veel ouderen, veel jongeren trekken weg omdat ze elders studeren of werken, of omdat er gebrek is aan geschikte en betaalbare huisvesting. Worden ouderen verzorgingsbehoefstig, dan verhuizen zij naar de verzorgings- of verpleeghuizen in de nabij gelegen grote kern.

Het wegtrekken van een deel van de jongeren heeft consequenties voor de verenigingen en voor de inzet van vrijwilligers.

Hoewel de meeste dorpsbewoners zich betrokken voelen bij hun dorp en bij elkaar, is de lokale betrokkenheid van de dorpsbewoners niet meer zo vanzelfsprekend als vroeger.

Als je het bovenstaande doorleest geeft dit een somber beeld van de kleine dorpen van Brabant. De dorpen verschillen echter van elkaar. Niet in elk dorp ervaren de dorpsbewoners (dezelfde) problemen met de leefbaarheid. En gelukkig is er ook goed nieuws. De afgelopen jaren mocht er in de meeste dorpen weer gebouwd worden.

In verschillende dorpen zijn starterswoningen en (zorg)woningen gebouwd. Het is een begin, maar er moet nog veel meer gebeuren. De dorpsbewoners zien de aantasting van de leefbaarheid met lede ogen aan en proberen hier verschillende creatieve oplossingen voor te bedenken. Zonder uitzondering zijn ze allemaal trots op hun dorp. Heeft deze druk op de leefbaarheid van het platteland consequenties voor de sociale cohesie in de dorpen?

2.3 Sociale cohesie

In hoeverre zijn dorpsbewoners aan elkaar, met elkaar en de leefgemeenschap verbonden? Investeren dorpsbewoners met elkaar om hun dorp leefbaar te houden?

Sociale cohesie gaat over een gedeelde identiteit, over participatie, binding en verbondenheid.

Elk mens draagt en ontwikkelt door de tijd heen een of meerdere identiteiten. Men kan zich identificeren met anderen, groepen, of plekken. Op die manier ontstaat een collectieve identiteit. Een gemeenschapsgevoel ontstaat wanneer personen eenzelfde identiteit uitdragen. Past dat gemeenschapsgevoel nog wel in deze moderne tijd waarin we het hebben over de toenemende individualiteit van de burgers? Individualisering houdt immers in dat mensen hun keuzes in toenemende mate baseren op persoonlijke belangen en interesses. Daardoor identificeert men zich minder snel met bepaalde systemen en sluit zich daar minder snel bij aan, zoals bijvoorbeeld de kerk en de traditionele gezinssamenstelling. Individualisering wordt vaak uitgelegd als oorzaak van de afkalvende sociale cohesie. De vraag is of dit klopt. Nog altijd wordt er voor elkaar gezorgd en nog steeds zoeken mensen elkaar op om samen iets te ondernemen.

Mensen horen niet meer zo vanzelfsprekend bij bepaalde groepen als in het verleden en voelen zich niet meer voor langere tijd gebonden aan anderen.

Misschien kun je zeggen dat sociale cohesie tegenwoordig minder duurzaam en minder vanzelfsprekend is. Toch hebben mensen nog steeds de behoefte om relaties aan te gaan die hen een positieve emotie geven. Tegelijkertijd zijn de dorpsbewoners doordrongen van de noodzaak tot samenwerking om de leefbaarheid van hun dorp in stand te houden en daar waar mogelijk te vergroten.

2.4 Bestaat er een dorpsidentiteit?

Bestaat er zoiets als een dorpsidentiteit? Het antwoord luidt bevestigend. In veel dorpen in Brabant neemt het verenigingsleven een prominente plaats in. Al deze verenigingen dragen op hun manier bij aan de identiteit van het dorp.

Door de dorpsbewoners worden veelal het dorpsgezicht, de kern, de directe omgeving, de kerk op de markt, het gemeenschapshuis op de centrale plaats, als belangrijke aspecten van de identiteit beschouwd. De kerk heeft als instituut grotendeels haar functie verloren, maar is in delen van Brabant nog op de achtergrond aanwezig.

Met het verenigingsleven zijn tal van tradities verweven die deel uitmaken van de identiteit van het dorp. Hierbij speelt de collectieve geschiedenis een belangrijke rol. Veel inwoners dragen een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het dorp. Hoewel de oorspronkelijke bevolking zich over het algemeen zeer betrokken voelt bij het dorp, betekent dat niet dat nieuwkomers datzelfde gevoel niet delen. Ook hier verschilt dit van dorp tot dorp.

Hoe zal de toekomst eruit zien? Door diverse factoren en trends, ik noemde al eerder de toegenomen mobiliteit, individualisering, informatisering, internationalisering en de in- en uitstroom van bewoners, zijn de fysieke grenzen van het dorp vervaagd. Deze modernisering kan inhouden dat de sociale cohesie negatief wordt beïnvloed. Wellicht is het gevolg hiervan dat de inwoners zich minder verantwoordelijk voor de leefomgeving en voor elkaar voelen. Tegelijkertijd kan het juist een versterkende invloed op het lokaal bewustzijn hebben. Modernisering is immers niet nieuw. Door de eeuwen heen zijn er perioden geweest waarin mensen zich bedreigd voelden door veranderingen van buitenaf.

Wanneer mensen het gevoel hebben dat (onbekende) invloeden van buiten bedreigend zijn, heeft men juist behoefte aan houvast en terugkeer naar traditionele waarden en normen. Tradities zijn niet alleen van individueel belang, zij dragen bij aan sociale cohesie. Tradities vormen de band met ons (gezamenlijke) verleden.

Als reactie op toenemende ontvolking en het verdwijnen van voorzieningen kunnen juist de sociale netwerken en het dorpsleven versterkt worden. Het gemeenschapsgevoel motiveert mensen om de sociale vitaliteit en de leefbaarheid op peil te houden.

2.5 Bestaat het gemeenschapsgevoel?

Het nostalgische dorpsleven zoals we dit nog terugvinden in de oude prentbriefkaarten en boekjes krijgen we niet meer terug. Dorpen zijn niet langer besloten, maar goed bereikbaar met eigen vervoer en bewoonbaar voor mensen van buiten. Nieuwkomers in het dorp delen geen gemeenschappelijke historie en zij begeven zich mogelijk meer 'in de wereld' buiten het dorp door werk, opleiding, maar ook door internet. Vanzelfsprekend geldt ditzelfde ook voor veel dorpsbewoners. Hierdoor zijn de dorpsbewoners minder aangewezen op de lokale voorzieningen en contacten in de nabije omgeving. Het is dan ook de vraag in hoeverre er nog sprake is van een "lokaal gemeenschapsgevoel"; in welke mate mensen zich onder deze noemer met elkaar identificeren en wat voor effecten dit heeft op de sociale cohesie. Sociale verbanden komen op andere manieren tot stand dan vroeger.

Waar participatie in de dorpsgemeenschap vroeger een verantwoordelijkheid was voor iedere dorpsbewoner, lijkt het tegenwoordig eerder te bestaan op informele basis en meer bepaald te worden door individuele interesses en belangen. Dit beïnvloedt de identiteit van de dorpsbewoners. In hoeverre ontlenen zij die nog aan het dorp? Heeft dit invloed op het gemeenschapsgevoel? Verandert het de contacten tussen de dorpsbewoners?

Bovenstaande theoretische verhandeling roept vragen op die we middels dit onderzoek trachten te beantwoorden.

Wellicht is de belangrijkste uitkomst van dit onderzoek dat het laat zien dat er, ondanks alle veranderingen, sprake is van sociale cohesie in de dorpen. Dorpsbewoners zetten zich nog in voor het dorp en voor elkaar. Goede en vernieuwende voorbeelden daarvan zijn de dorps- en zorgcoöperaties zoals in Esbeek, Hoogeloon en Sterksel. Daar slaan bewoners de handen ineen om voorzieningen te behouden of zelfs terug te brengen in het dorp. Anderszins zien we ook dat sociale media en dorpswebsites bijdragen aan het gemeenschapsgevoel.

Geen van de geïnterviewden is bang voor de toekomst. "We zullen het dorp met elkaar leefbaar moeten houden. Alléén lukt ons dat niet" is hun stelregel.

De internetzuil in multifunctioneel centrum D'n Anloôp maakt onderdeel uit van het project Virtueel Plein in Hoogeloon

3. Werkwijze project

3.1 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is: *Het in kaart brengen van de visie die dorpsraden/bewonerscommissies en bewoners (sleutelfiguren) hebben op de instandhouding en versterking van de sociale cohesie in de kleine kernen.*

3.2 Doelgroep

De doelgroep voor dit onderzoek bestaat uit de 140 bij de VKKNB aangesloten dorpsraden van kleine kernen en daarnaast een nog 21 bewonersorganisaties die (nog) niet zijn aangesloten bij de vereniging. In totaal hebben we dus 161 uitnodigingen verstuurd.

3.3 Onderzoeksvragen

De centrale vragen voor dit onderzoek zijn:

- In hoeverre is er sprake van sociale cohesie in de kleine kernen?
- Staat de sociale cohesie onder druk, is deze verbeterd of verslechterd?
- Wat zijn mogelijke oorzaken hiervan?
- Welke acties zijn hiervoor ingezet en wat zijn de opbrengsten daarvan?
- Welke toekomstige oplossingen kunnen dorpsraden/bewonerscommissies hiervoor aandragen?
- Wat zijn de randvoorwaarden om ervoor te zorgen dat deze slaagkans hebben?
- Welke rol spelen dorpsbewoners hierbij en welke rol spelen anderen?

3.4 Begripsomschrijving

In dit onderzoek zijn we ervan uitgegaan dat sociale cohesie bestaat uit diverse deelbegrippen te weten:

- Verenigingsleven
- Gemeenschapszin
- Onderling contact/binding
- Kwaliteit van de woonomgeving
- Leefbaarheid in het algemeen
- Aantrekkelijkheid/sfeer
- Gelegenheid tot ontmoeting
- Levendigheid op straat

3.5 Werkwijze en respons

3.5.1 Schriftelijke vragenlijst

Medio oktober 2010 hebben we 161 dorpsraden/bewonersorganisaties per post een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek gestuurd met een vragenlijst daarbij gevoegd. De vragenlijst was ook via internet in te vullen.

Om de respons zo hoog mogelijk te krijgen is begin november een herinneringsbrief uitgegaan en heeft de voorzitter van de VKKNB bij het Brabants PlattelandsParlement aan aanwezigen een oproep gedaan om aan dit onderzoek deel te nemen. Als laatste is er in december een herinnering per e-mail verzonden. Uiteindelijk heeft dat geleid tot een respons van 81 dorpsraden. In bijlage A is een overzicht opgenomen van deze dorpsraden. Dit overzicht is weergegeven op grootte van de kern.

3.5.2 Verdiepende gesprekken

Aan het einde van de vragenlijst konden respondenten aangeven of zij bereid waren om mee te werken aan een interview. De interviews met de dorpsraden leiden tot meer verdieping van de resultaten uit de vragenlijst.

In totaal zijn er met 19 sleutelfiguren, actieve en enthousiaste inwoners uit 11 dorpen, gesprekken gevoerd. Hiernaast is gesproken met 6 actieve en enthousiaste bewoners van 3 dorpen waar geen dorpsraad aanwezig is. Zij zijn via het informele circuit 'opgespoord'. Bij het maken van de selectie van te interviewen dorpsraden / dorpsbewoners is er rekening mee gehouden dat deze goed gespreid zijn over de gehele provincie Noord-Brabant. In bijlage B is een overzicht opgenomen van geïnterviewde sleutelfiguren.

3.6 Leeswijzer

In deze rapportage zijn de resultaten beschreven van het schriftelijke onderzoek onder dorpsraden en de verdiepende gesprekken met sleutelfiguren. In hoofdstuk 4 zijn thematisch de belangrijkste resultaten van het schriftelijke onderzoek beschreven. In hoofdstuk 5 leest u de informatie uit de verdiepende gesprekken. In hoofdstuk 6 formuleren we de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek.

4. Resultaten vragenlijst

4.1 Oordeel over het dorp

Allereerst hebben we de respondenten gevraagd naar hun mening over een aantal aspecten die met leefbaarheid en sociale cohesie te maken hebben. Zijn ze positief over hun dorp of op sommige punten misschien negatief? Op basis van de antwoorden op deze vraag krijgen we een beeld van hoe de dorpsraden tegen hun eigen dorp aankijken en kunnen zo de antwoorden op de andere vragen in deze vragenlijst in de juiste context plaatsen. In tabel 1 leest u de waardering die respondenten aan verschillende aspecten van hun dorp geven.

Tabel 1 Oordeel dorp op aspecten sociale cohesie en leefbaarheid

	Gemiddeld rapportcijfer
a. Verenigingsleven	7,8
b. Gemeenschapszin	7,1
c. Onderling contact/binding	7,2
d. Kwaliteit van de woonomgeving	6,9
e. Leefbaarheid in het algemeen	6,7
f. Aantrekkelijkheid/sfeer	6,6
g. Gelegenheid tot ontmoeting	6,2
h. Levendigheid op straat	5,8
<i>Totaal gemiddeld oordeel leefbaarheid en sociale cohesie</i>	6,8

Uit de tabel blijkt dat respondenten de leefbaarheid en sociale cohesie in het dorp gemiddeld genomen waarderen met een 6,8. Een voldoende dus.

Zoomen we dieper in op de uitkomsten van dit onderzoek dan valt op dat de respondenten het verenigingsleven (7,8), gemeenschapszin (7,1) en onderling contact en binding (7,2) het hoogst waarderen.

De sociale kwaliteit van het dorpse leven is dus positief. Minder positief zijn respondenten over en gelegenheid tot ontmoeting (6,2) en levendigheid op straat (5,8). Die worden het laagst gewaardeerd. Ter illustratie hebben we op de volgende pagina een artikel uit BN De Stem d.d. 27 januari 2011 toegevoegd.

Aan de mensen die een bepaald aspect een 5 of lager geven, hebben we gevraagd waarom zij dit aspect een onvoldoende gaven.

Sommige van de mensen die 'gelegenheid tot ontmoeting' en 'levendigheid op straat' laag waarderen, geven aan dat dit voornamelijk komt door een gebrek aan voorzieningen, zoals een winkel of dorpshuis. Ook het gegeven dat er de afgelopen jaren te weinig is gebouwd om starters en jonge gezinnen in het dorp te behouden, heeft minder ontmoeting en levendigheid op straat tot effect.

Respondenten noemen niet alleen het gebrek aan 'gebouwelijke' voorzieningen, maar ook het gebrek aan aandacht voor de openbare ruimte. Een saai straatbeeld of het ontbreken van een aantrekkelijk dorpsplein waar inwoners elkaar kunnen treffen, wordt volgens de dorpsraden sterk onderschat.

Ook signaleert men in sommige gevallen de ontwikkeling van het dorp tot slaapdorp, met een negatieve leefbaarheidsspiraal tot gevolg. Volgens respondenten betekent het dat als meer mensen overdag werken, de levendigheid op straat afneemt. Dorpsraden zijn van mening dat deze inwoners minder vrije tijd overhouden waardoor ze minder vrijwilligerswerk kunnen doen. Het gevolg is dat er minder georganiseerd wordt en dat gaat dan ten koste van de vitaliteit in het dorp.

Levendigheid op straat en gelegenheid tot ontmoeting worden door de respondenten dus in samenhang gezien en vooral geassocieerd met aanwezigheid van voorzieningen zoals winkels, dorpshuis en een dorpsplein.

Het vernieuwde dorpsplein in Langeweg vormt een impuls voor de activiteiten in het dorp.

'Ik ben niet zomaar een winkelier'

door Riet Pijnappels, donderdag 27 januari 2011

bron: BN de Stem website

In het hele land vroegen zelfstandige winkeliers gisteren aandacht voor de meerwaarde van hun supermarkten in kleine gemeenschappen, zoals de buurtsuper in Achtmaal. foto Robert van den Berge/het fotoburo

ACHTMAAL - Een kleine gemeenschap zonder buurtsuper, is als een kermis zonder muziek.

Een dooie boel dus.

Christ-Jan van Bedaf, eigenaar van de CoopCompact in Achtmaal: "Ik ben een tijdje dicht geweest op woensdag. Nou, dan kon je een bom laten vallen. Geen kip op straat!" Waarmee hij maar gezegd wil hebben dat zijn winkel leven in de brouwerij brengt. En daardoor een onmisbare sociale functie heeft voor Achtmaal. In het kader van de landelijke actie 'De grens is bereikt' was Van Bedaf gisteren een van de kleine zelfstandige detaillisten die aan de eigen gemeente aandacht vroeg voor 'de meerwaarde' van buurtsupers in kleine kernen.

Hij verdient gelukkig nog steeds een goede boterham, vertelt de winkelier die in 2006 nog werd uitgeroepen tot 'beste buurtsuper van het jaar'. Maar desondanks is het voortbestaan van zijn supermarkt allesbehalve gegarandeerd. Door de vergrijzing en inkrimping van het aantal bewoners loopt op den duur ook de klandizie terug. Maar om de leefbaarheid in Achtmaal op peil te houden, is zijn winkel van grote waarde, vertelt de supermarkeigenaar. "Ik ben niet zomaar een winkelier. Ik sponsor het lokale verenigingsleven, verkoop medicijnen, mensen kunnen bij mij hun postpakketten ophalen, een praatje maken, enzovoort." Hij vindt dat de gemeente zich hiervan te weinig bewust is. Wethouder Willemijn van Hees verzekerde hem echter het tegendeel en beloofde oog te blijven houden voor zijn kwetsbare positie.

4.2 Stellingen sociale cohesie in het dorp

We hebben de dorpsraden een aantal stellingen voorgelegd die allemaal te maken hebben met ontwikkelingen op het gebied van leefbaarheid en sociale cohesie in het dorp. Welke ontwikkelingen zien dorpsraden terug in hun eigen dorp en welke minder?

In onderstaande tabel hebben we het eerste gedeelte van de stellingen opgenomen.

Tabel 2 Stellingen sociale cohesie (%)

	aantal respon- denten	(helemaal) mee eens	neutraal	(helemaal) mee on- eens
a. De mensen in dit dorp kennen elkaar goed	81	93	5	2
b. De mensen gaan in dit dorp op een prettige manier met elkaar om	81	90	9	1
c. Als mensen in ons dorp hulp nodig hebben, kunnen ze bij elkaar terecht	81	75	22	2
d. Bewoners voelen zich thuis in dit dorp	81	94	5	1
e. Bewoners in dit dorp hebben veel onderling contact	80	71	28	1
f. Er zijn genoeg mensen in dit dorp die aan activiteiten willen deelnemen	81	78	10	12
g. Dorpsbewoners zijn bereid iets voor een vereniging te doen	81	85	12	3
h. Er zijn steeds meer mensen die het dorp alleen zien als woonplek	80	25	19	56

Uit de tabel blijkt dat, in de ogen van de dorpsraden, dorpsbewoners elkaar goed kennen en op een prettige wijze met elkaar omgaan. Het overgrote deel kan voor hulp bij elkaar terecht. Bewoners voelen zich thuis in hun dorp en hebben in meerdere mate onderling contact. De meeste inwoners nemen deel aan activiteiten in het dorp en zijn bereid iets voor een vereniging te doen.

Is het dorp alleen een plek om te wonen? Hierover zijn de meningen verdeeld. Ruim de helft van de dorpsraden vindt dat niet het geval.

In onderstaande tabel is het tweede gedeelte van de stellingen weergegeven.

(vervolg) Tabel 3 Stellingen sociale cohesie (%)

	aantal respondenten	(helemaal) mee eens	neutraal	(helemaal) mee on-eens
i. Mensen zijn meer gericht op de grote kern in de omgeving dan op het dorp	78	18	38	44
j. De mensen in ons dorp willen meehelpen aan de verbetering van de leefomgeving	79	78	16	5
k. Onze dorpsbewoners zijn geïnteresseerd in de geschiedenis van het dorp	76	53	42	5
l. De dorpsbewoners zijn trots op het dorp	79	85	10	5
m. Bij ons in het dorp komen er steeds meer verenigingen bij	79	9	38	53
n. Nieuwe dorpsbewoners zetten zich in voor het dorp	76	43	42	14
o. De bewoners organiseren met elkaar af en toe een activiteit voor het gehele dorp	81	73	12	15
p. De inwoners van ons dorp zijn betrokken bij de parochie	76	36	47	17

Bijna de helft van de respondenten is van mening dat inwoners zich niet uitsluitend of meer zijn gaan richten op de grote kern in omgeving. Uit de toelichting die respondenten op deze vraag geven, maken wij op dat bepaalde groepen inwoners zich juist verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in hun eigen kern door bewust gebruik te maken van plaatselijke voorzieningen.

Ruim driekwart van de respondenten heeft het idee dat inwoners bereid zijn mee te helpen aan het verbeteren van de leefbaarheid. Wellicht dat het succes van IDOP's daaraan te danken is door het grote draagvlak onder de bevolking.

Ruim de helft van de dorpsraden vindt dat dorpsbewoners geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van het dorp. Bijna de helft antwoordt op deze vraag neutraal. In potentie blijft dus volop aandacht voor de identiteit van het dorp.

Dorpsbewoners voelen zich in grote mate ook trots op hun dorp, aldus de dorpsraden. Deze vraag kreeg veruit de hoogste score.

Dat het aantal verenigingen toe zou nemen, wordt door meer dan helft van de respondenten ontkend. Er lijkt een zekere stabilisatie te zijn bereikt in de ontwikkeling van het verenigingsleven.

Zetten nieuwe inwoners zich in voor het dorp? Zo'n 43% zegt van wel, 42% is hierover echt neutraal. Dit kan erop duiden dat de dorpsraden niet precies zicht hebben op de inzet van nieuwe bewoners in het dorp. De veelgehoorde opvatting dat nieuwkomers zich vooral afzijdig houden van het dorp lijkt daarmee ontkracht. Ook blijkt dat inwoners gezamenlijk activiteiten organiseren voor het dorp. Bijna driekwart van de respondenten is die mening toegedaan. Het kerkelijk leven is voor ruim een derde van de respondenten van betekenis en voelt zich daarin betrokken.

4.3 Ontwikkelingen in het dorp

De laatste jaren is er veel te doen over het verdwijnen van voorzieningen, de minimale woningbouw, het wegtrekken van jongeren, de kwaliteit van de woon- en zorgfunctie en de problemen van starters op de woningmarkt.

Zorg wordt uitgesproken over de afnemende lokale werkgelegenheid, de terugloop van het aantal vrijwilligers en de toenemende vergrijzing. De kleine kern heeft de afgelopen tientallen jaren vele veranderingen ondergaan. Samengevat zeggen we dat de kleine kern van een autonoom en zelfvoorzienend dorp langzaam maar zeker is veranderd in een zogenaamd woondorp. De vraag is of dit beeld ook herkend wordt. In deze paragraaf gaan wij in op de ontwikkelingen die dorpsraden in 2010 ervaren.

Multifunctionele accommodatie / brede school De Dompelaar in Elsendorp

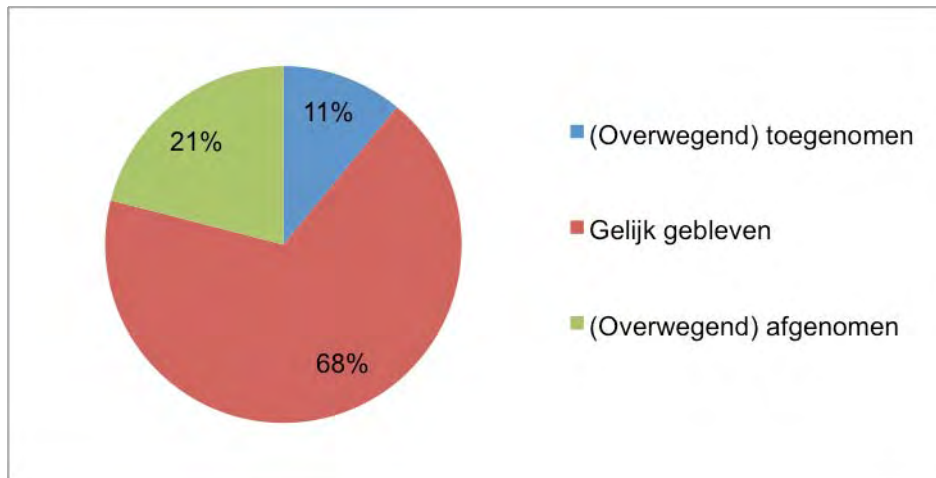
In hoeverre herkennen zij bepaalde ontwikkelingen rondom sociale cohesie en leefbaarheid in hun eigen dorp? In tabel 4 leest u de resultaten. Uit de tabel blijkt dat het decor van de Brabantse dorpen, in de ogen van de dorpsraden, door ontgroening en vergrijzing langzaam wijzigt. De bevolkingssamenstelling heeft invloed op het draagvlak van voorzieningen. Het aantal voorzieningen neemt af maar dit heeft kennelijk weinig invloed op de sociale contacten tussen dorpsbewoners onderling en de zorg voor elkaar. Men blijft betrokken bij het wel en wee in dorp en wil bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving. Het merendeel vindt dat er nog voldoende mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten.

Tabel 4 Mening over ontwikkelingen op dit moment (2010) in het dorp

	Aantal respon- denten	helemaal van toe- passing	redelijk van toe- passing	een beetje van toe- passing	niet van toe- passing
a. In het dorp wonen steeds meer ouderen	81	31	46	15	9
b. In het dorp trekken jongeren weg	81	27	30	32	11
c. De voorzieningen in ons dorp zijn afgenomen	80	40	23	20	18
d. De sociale contacten tussen dorpsbewoners onderling nemen af	80	4	15	40	41
e. Het aantal vrijwilligers wordt steeds minder	79	8	28	41	24
f. Steeds minder mensen zorgen voor elkaar	74	4	18	39	39
g. Mensen zijn steeds minder betrokken bij het verenigingsleven in het dorp	79	3	11	41	46
h. Het aantal plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten neemt af	81	9	12	26	53
i. Mensen zijn steeds minder betrokken bij de parochie	75	25	44	25	5
j. Mensen dragen steeds meer zorg het verbeteren van hun leefomgeving	76	7	29	49	16

Verder hebben we de dorpsraden gevraagd in hoeverre volgens hen de sociale cohesie in hun dorp in de laatste 5 jaar veranderd is. Uit het figuur blijkt tweederde van de respondenten van mening dat de sociale cohesie in de afgelopen 5 jaar gelijk is gebleven. 21% vindt het daarentegen afgenomen en volgens ruim 11% is de sociale cohesie in hun dorp (overwegend) toegenomen.

Figuur 1 Toe- of afname sociale cohesie afgelopen 5 jaar

We hebben respondenten ook gevraagd hun antwoord toe te lichten: waarom is de sociale cohesie toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven? Dorpsraden die een toename zien van de sociale cohesie noemen vooral de activiteiten die er in het dorp worden georganiseerd. *'Er ontstaan telkens nieuwe initiatieven uit het dorp'*, aldus een dorpsraad. Ook de bereidheid onder vrijwilligers is groot en daar waar bewoners zelf het initiatief nemen om voorzieningen te realiseren is de drijfveer nog groter en dat draagt bij aan een sterkere binding tussen de bewoners onderling.

Veruit de meeste respondenten vinden dat de sociale cohesie gelijk is gebleven. Zij hebben het dorp de afgelopen jaren weinig zien veranderen. Als er al veranderingen waren dan ging dat vaak heel geleidelijk. Ook het gegeven dat men elkaar erg goed kent, draagt bij aan het behoud van de sociale cohesie. *'Hier is sprake van een kleine, hechte gemeenschap waar men nog iets voor elkaar over heeft.'* Andere respondenten zien wel verschuivingen, maar bewandelen dan andere wegen om de sociale cohesie in stand te houden, bijvoorbeeld door vrijwilligers op een andere manier te werven of elkaar te informeren, bijvoorbeeld via een dorpswebsite.

Respondenten die aangeven dat de sociale cohesie is afgenomen zien een verandering optreden door een toenemende vergrijzing, individualisering, gezinnen waarvan beide partners werken en door het wegtrekken van jongeren.

Dat heeft een ongunstig effect op het draagvlak van voorzieningen, die vervolgens verdwijnen, en het hebben van voldoende vrijwilligerskader.

Als conclusie zien we een wisselend beeld op de vraag of de sociale cohesie zich heeft ontwikkeld. Over het algemeen is er in de optiek van de respondenten weinig veranderd, maar er zijn ook dorpen waar het is afgenomen en in iets mindere mate waar het is toegenomen.

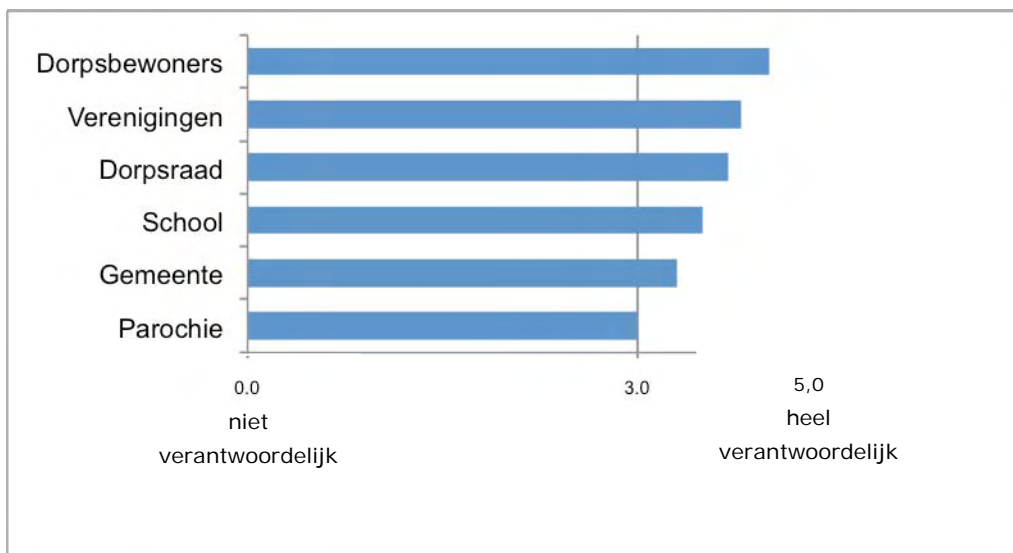

Dorpsbewoners uit Hoogeloon tonen trots hun nieuwbouwplannen voor zorgwoningen aan een Zeeuwse delegatie.

4.4. Verantwoordelijkheid voor verbetering sociale cohesie

We vroegen de dorpsraden wie er in hun ogen en in welke mate verantwoordelijk is voor het verbeteren van de sociale cohesie in uw dorp. Uit onderstaand figuur blijkt dat dorpsraden de dorpsbewoners zelf hier het meest verantwoordelijk vinden. Vervolgens de verenigingen, de dorpsraad zelf, de school, de gemeente en tot slot de parochie. Er is geen enkele partij die ze hier niet verantwoordelijk voor voelt. Een enkele keer werd nog een andere partij genoemd die hierin een rol heeft zoals provincie, ondernemers of woningbouwvereniging.

Figuur 2: Wie vinden dorpsraden verantwoordelijk voor verbetering van de sociale co-

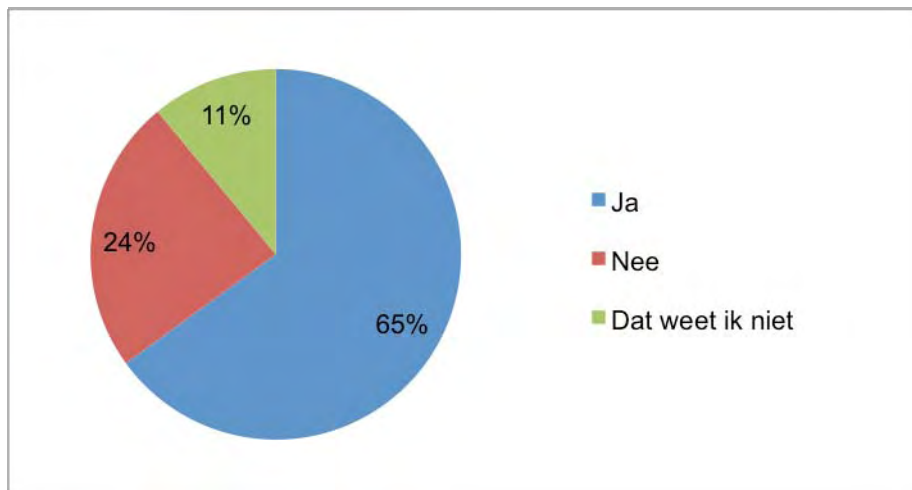
hesie in hun dorp?

4.5 Verenigingsleven

Aan de respondenten is allereerst gevraagd na te gaan hoeveel verenigingen er in het dorp zijn. Uitkomst ervan is dat veruit de meeste dorpen er een actief verenigingsleven op nahouden, variërend van kleine, informele clubjes tot grotere sport- en culturele verenigingen. Grotere dorpen overstijgen soms zelfs het aantal van meer dan 100.

Vervolgens hebben we dorpsraden gevraagd of er volgens hen samenwerking is tussen deze verenigingen (figuur 3). Uit de figuur valt op te maken dat ongeveer tweederde van de respondenten aangeeft dat er samenwerking tussen verenigingen is. Een kwart zegt dat er geen samenwerking is en 10% weet dat niet.

Figuur 3 Samenwerking verenigingen (aantal respondenten = 81)

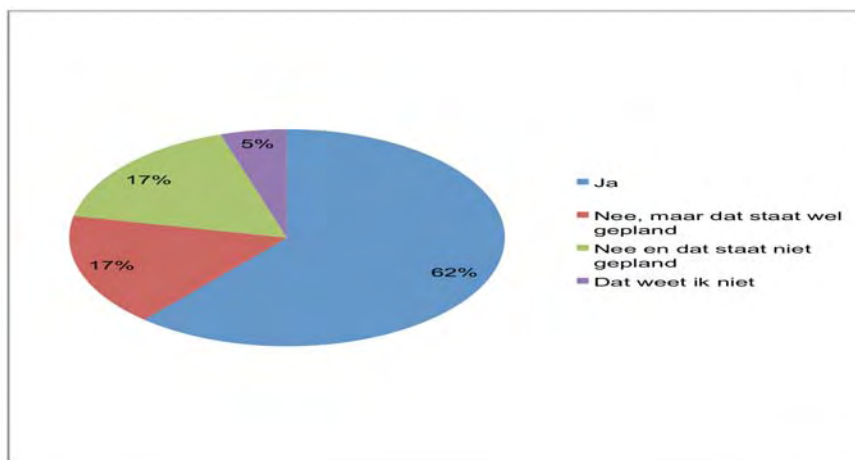

Waaruit bestaat deze samenwerking tussen verenigingen? Respondenten noemen verschillende vormen van samenwerking. Soms werken verenigingen volgens hen samen aan dorpsevenementen, lenen elkaars vrijwilligers uit of maken gebruik van elkaars materialen. Men houdt rekening met elkaars agenda en in toenemende mate maakt men daarbij gebruik van een evenementenkalender op de dorpswebsite. Niet altijd verloopt afstemming via het internet. Doorgaans kent men elkaar goed. Veel mensen zijn lid van meerdere verenigingen en dat maakt van nature dat men op de hoogte is van elkaars activiteiten en stemmen zij deze zo op elkaar af. Ook het proces bij de totstandkoming van een IDOP heeft in sommige situaties geleid tot meer samenwerking, bijvoorbeeld omdat men samen in werkgroep zit of als vertegenwoordiger in de (pas opgerichte) dorpsraad.

4.6 IDOP's

Is er voor de kern een integraal dorpsontwikkelingsplan/programma (IDOP) gemaakt? En is hierin aandacht voor onderlinge verbondenheid van bewoners?

62% van de dorpsraden geeft aan dat er voor hun dorp een IDOP is gemaakt, 17% geeft aan dat het wel gepland staat en eveneens 17% geeft aan dat er geen IDOP op het programma staat. 5% weet niet of er voor hun dorp een IDOP gemaakt is..

Figuur 4 Aanwezigheid IDOP (aantal respondenten=78)

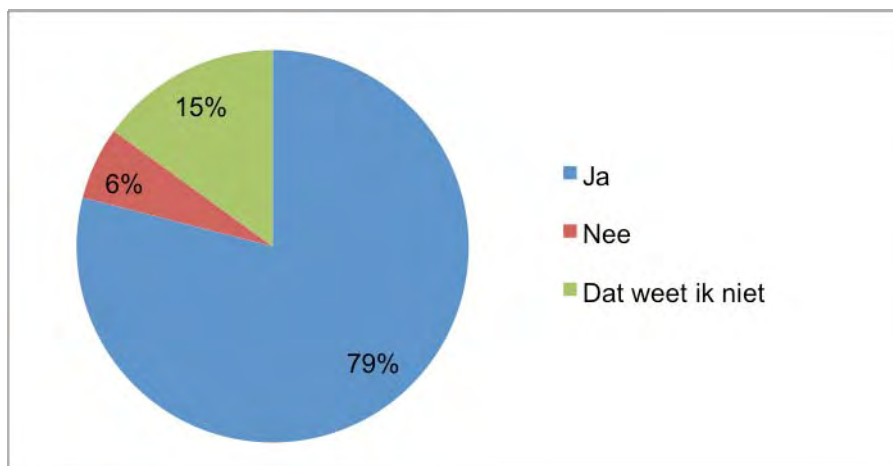
In de tabel hieronder is weergegeven vanaf wanneer er een IDOP ligt voor het dorp. We zien vanaf 2008 een duidelijke toename van het aantal IDOP's. Dit komt zeer waarschijnlijk door het provinciaal beleid 'leefbare dorpen' dat sinds 2008 uitgevoerd wordt en door de subsidieregeling 'uitvoering integrale dorpsontwikkelingsplannen 2008 en daarna in gewijzigde vorm 2009-2010.

Tabel 5 IDOP aanwezig sinds...

	aantal
vóór 2006	6
2006	3
2007	3
2008	8
2009	16
2010	12
Totaal	48

We hebben de dorpsraden gevraagd of er in hun IDOP aandacht besteed wordt aan de binding die de mensen in uw dorp hebben met elkaar en met de leefomgeving. Een overgrote meerderheid (79%) van de respondenten geeft aan dat er in hun IDOP aandacht hiervoor is (zie figuur 5). 15% van de respondenten heeft hier geen zicht op en in 6% van de IDOP's is hier geen aandacht voor.

Figuur 5 Aandacht voor sociale cohesie in IDOP (aantal respondenten = 48)

Vier van de vijf respondenten geven aan dat er in hun IDOP aandacht is besteed aan onderlinge binding van inwoners. We vroegen dorpsraden waar deze aandacht dan vooral naar uitgaat. In veruit de meeste situaties wordt het dorpshuis, de brede school of multifunctionele accommodatie genoemd als locatie van waaruit activiteiten plaatsvinden. Deze accommodatie staat in het dorp centraal als plaats van ontmoeting. De activiteiten richten zich daarbij vooral op onderwijs, welzijn en zorg (voor ouderen).

Het nieuwe gemeenschapshuis moet de huiskamer van het dorp worden', zo schetst een dorpsraad.

Het inrichten of vernieuwen van het dorpsplein en de aanleg van speel- en sportvoorzieningen worden daarna het meest genoemd om de binding van inwoners te bevorderen.

4.7 Activiteiten ter versterking sociale cohesie afgelopen 2 jaar

Wat hebben dorpsraden de afgelopen 2 jaar gedaan om de sociale cohesie in het dorp te versterken? Uit het antwoord van de respondenten valt op dat dorpsraden de afgelopen twee jaar vooral in gesprek zijn gegaan met de inwoners. Zo zijn:

- veel bewonersavonden georganiseerd over ontwikkelingen die op het dorp afkomen en wat mensen bezighoudt.
- het opzetten van werkgroepen voor de ontwikkeling en uitvoering van acties uit het IDOP.

Ook is er aandacht geweest voor de plezierige kanten van het dorpsleven. In nogal wat dorpen zijn dorpsfeesten gehouden waaraan soms speciale redenen ten grondslag lagen, zoals de *Dorpenderby*, de vaststelling van een IDOP of het toekennen van provinciale IDOP gelden.

Daarnaast blijkt volgens een aantal dorpsraden het *bouwen in eigen beheer voor jongeren* en *de realisering van een MFA* ook te hebben bijgedragen aan het versterken van de onderlinge samenhang.

De Brabantse Dorpenderby 2010 zorgt voor veel dynamiek in de Brabantse dorpen

4.7.1 Succesvolle activiteiten

Op de vraag welke van deze activiteiten succesvol waren en waarom, hebben de respondenten de volgende drie het meest geantwoord:

- 1 *Overleg met dorpsbewoners*
Voor veel dorpsraden bleek het breed overleg aangaan met dorpsbewoners erg succesvol. 'Het luisteren naar elkaar was prima en leverde een aantal goede ideeën op die uitgevoerd kunnen worden. Het heeft de communicatie bevorderd'. Vaak vormde een IDOP of daaruit voortvloeiende werkgroepen daarvoor de aanleiding. Het IDOP heeft dus meer dan anders een hoop losgemaakt binnen het dorp en mensen in beweging gezet.
- 2 *Organisatie van lokale trots*
Ook het organiseren van 'trots in het dorp' bleek succesvol. 'Gezamenlijke trots is de beste basis voor sociale cohesie', aldus een dorpsraad. Door te laten zien dat er positieve resultaten worden bereikt door zelf de handen uit de mouwen te steken. Dan komen activiteiten of voorzieningen tot stand.
- 3 *Dorpsfeesten*
Dorpsfeesten bleken eveneens erg geliefd onder de inwoners en werden druk bezocht.

4.7.2 Minder succesvolle activiteiten

Op de vraag welke van deze activiteiten minder succesvol waren en waarom hebben de respondenten de volgende drie het meest geantwoord:

- 1 *Overleg met dorpsbewoners.*
Waar sommige dorpsraden er uitstekend in slagen om bewoners aan de overlegtafel te krijgen, blijken andere dorpsraden daar allerm minst succesvol in. 'Er is nauwelijks belangstelling voor onze bijeenkomsten'. Volgens sommige respondenten lopen inwoners niet zo gauw warm voor iets nieuws of voor jaarvergaderingen.
- 2 *Dorpsactiviteiten/voorzieningen*
Respondenten geven aan dat bepaalde activiteiten, zoals een schoonmaakactie in het dorp, het organiseren van een kerstmarkt of een nieuwjaarsreceptie nauwelijks publiek krijgt. Opvallend is de wens van dorpsraden om de kermis weer terug te krijgen naar het dorp, maar daar stuit men vaak op financieringsproblemen. Zo ook voor de realisering van een MFA. Dan blijkt het moeilijk om voldoende financiële middelen te vinden.

3 *Samenwerking gemeente*

Er zijn respondenten die aangeven geen tot weinig medewerking te krijgen van de gemeente, bijvoorbeeld bij de uitvoering van IDOP-acties. Een enkeling noemt het zelfs tegenwerking. Dorpsraden verwijten de gemeente in een aantal gevallen ook traagheid, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van woningbouwplannen, in het bijzonder voor starters.

4.8 Activiteiten ter versterking sociale cohesie komende 2 jaar

Op de vraag of dorpsraden al plannen hebben voor versterking van de sociale cohesie voor de komende twee jaar, antwoordt bijna tweederde van de dorpsraden dat zij al concrete plannen hebben om de sociale cohesie in het dorp te verbeteren. Ruim 1/3 heeft hiertoe nog geen plannen.

Als er toekomstplannen zijn dan gaat het volgens respondenten vooral om uitvoering van het IDOP en daarbinnen met name over de realisering van voorzieningen. Veel genoemd worden:

- De realisatie of vernieuwing van een multifunctionele accommodatie/dorpshuis.
- Het terugbrengen van zorgvoorzieningen in het dorp zoals de wijkverpleegkundige.
- Het realiseren van geschikte zorgwoningen voor ouderen.
- Het realiseren van starterswoningen via het collectief particulier opdrachtgeverschap.
- De (her)inrichting van straten en dorpspleinen.
- Het realiseren van een gezamenlijk onderkomen voor sportverenigingen.
- Het opzetten van cultuurhistorische of thematische activiteiten (bijvoorbeeld het themajaar cultuur waarin bewoners direct worden betrokken via exposities, voorstellingen en dergelijke.)

4.9 Overige opmerkingen

Aan het einde van de vragenlijst konden respondenten nog overige opmerkingen kwijt. Respondenten geven uiteenlopende reacties, variërend van 'het gaat goed in ons kleine dorp' tot de angst voor de gevolgen van gemeentelijke bezuinigingen op lokale voorzieningen. Dorpsbewoners willen zich blijven inzetten voor de leefbaarheid, maar missen in sommige gevallen ook de gemeente aan hun zijde. De verhouding tussen dorpsraad en gemeente wordt ernstig op de proef gesteld door gebrekkige aandacht voor het dorp en de slechte communicatie. In een enkel geval overweegt een dorpsraad zich daarom op te heffen.

In Hoogeloon helpen inwoners mee met het gezamenlijk opzetten van de feesttent

5. Resultaten interviews

De samenvatting van de interviews is een weergave van de gesprekken die hebben plaats gevonden met 19 leden van dorpsraden/bewonerscommissies van dorpen (tot 6.000 inwoners) (zie bijlage). De geïnterviewden hadden zich bereid getoond om mee te werken aan een verdiepend gesprek. De uitkomsten van de vragenlijst van het eigen dorp stonden hierbij centraal. Hiernaast zijn 6 mensen geïnterviewd uit dorpen zonder dorpsraad. Alle geïnterviewden hebben zonder enige aarzeling en met veel enthousiasme bijgedragen aan dit onderzoek. De interviews zijn afgenomen in de periode november 2010 tot en met begin januari 2011. De gesprekken vonden plaats bij de geïnterviewden thuis of in het gemeenschapshuis van het dorp.

5.1 Leefbaarheid

Een leefbaar dorp is een gemeenschap die adequaat reageert op ontwikkelingen vanuit eigen kracht. Vitale dorpen zijn doe-dorpen waarbij dorpsbewoners de spil zijn. De overheid faciliteert en stimuleert!

De leefbaarheid baart alle geïnterviewden zorgen. Hoewel deze, vergeleken met een aantal jaar geleden, niet verder terugloopt is er toch het nodige op aan te merken. Los van wat nieuwbouw, is er de laatste jaren in de meeste dorpen niet echt geïnvesteerd. Wel wordt het IDOP (Integrale DorpsOntwikkelingsPlan) als nieuwe kans gezien om de leefbaarheid te verbeteren

5.1.1 Bevolkingsopbouw en huisvesting

Een aantal geïnterviewden geeft aan dat het inwonersaantal van hun dorp terug loopt. Zo is in Dussen de bevolking in tien jaar tijd terug gelopen van 2.800 inwoners naar 2.300.

Nog steeds trekken jongeren weg uit het dorp. Deels door studie of werk, maar ook vanwege gebrek aan goede huisvesting. Wel wordt er in de meeste dorpen weer gebouwd, met name voor starters en senioren. Het aantal woningen dat gebouwd wordt verschilt. In Aarle-Rixtel bijvoorbeeld is er een ware 'bouwboom', een inhaalslag na jarenlange stilstand. De starterswoningen zijn inmiddels verkocht. Verwacht wordt dat de extra bouw betekent dat er nog meer huizen van dorpsbewoners in de verkoop gaan. Er staan veel huizen te koop in het dorp. "Jongeren willen wel terug komen naar het dorp, maar dan moeten er ook voldoende faciliteiten zijn", aldus een van de geïnterviewden.

In een tweetal dorpen staan starterswoningen leeg (Budel-Schoot en Zegge). De oorzaak hiervan is onbekend. Andere dorpen durven momen-

teel niet te investeren in woningbouw in verband met de slechte verkoop. In sommige dorpen worden door de woningcorporaties wel huurwoningen gebouwd.

Wonen voor ouderen

Geschikte woonruimte voor ouderen is schaars. De geïnterviewden geven aan dat in hun dorp ouderen die in ernstige mate verzorgingsbehoefte hebben naar de grote plaatsen in de omgeving verhuizen. Vaak treffen ze daar mede-dorpsbewoners aan die dezelfde overstap al eerder maakten. In Vorstenbosch en in Helwijk trekken jongeren in de vrijgekomen huurwoningen voor ouderen. Soms ook worden deze woningen door de woningcorporatie verkocht.

In veel dorpen staan huizen van particulieren te koop. Deze zijn over het algemeen te duur voor starters. Door de verstoorde woningmarkt staan veel huizen al lange tijd te koop en sommigen daarvan staan inmiddels leeg.

5.1.2 Voorzieningen

De voorzieningen lopen in veel dorpen nog steeds terug. Met name het verdwijnen van de winkel baart de geïnterviewden veel zorgen. De bevolking vergrijst, niet iedereen heeft auto of rijdt nog auto.

Op diverse manieren wordt geprobeerd een dorpswinkel (in diverse vormen) te behouden of terug te krijgen. Soms lukt dit, maar meestal zijn de pogingen tevergeefs. "Het is de investering niet meer waard", aldus de dorpsbewoner uit Helwijk. "Ik had vroeger een dorpswinkel en toen ik deze door een teruglopende klandizie moest sluiten heb ik een postagentschap met een klein winkeltje erbij geopend. Helaas voelde ik me daar na een inbraak niet meer veilig en heb ik ook dit agentschap noodgedwongen moeten sluiten".

De winkel

Winkels worden belangrijk genoemd voor de leefbaarheid, met name die winkels die gericht zijn op de eerste levensbehoefte. Niet alleen voor de dagelijkse boodschappen, maar ook omdat ze een belangrijke ontmoetingsplaats zijn waar de laatste nieuwtjes en roddels worden uitgewisseld. Bovendien trekken sommige speciaalzaken nieuwe winkels aan, zeker als ze aan de weg timmeren en bekend zijn. Zo hebben zich, naast de goed bezochte en onderscheiden herenmodezaak in Dussen, enkele andere zaken gevestigd. Dergelijke winkels trekken nogal wat mensen van buiten het dorp. Genoemd wordt dat dit de plaatselijke middenstand ten goede komt.

Het gemeenschapshuis

Een belangrijke voorziening wordt het gemeenschapshuis genoemd.

De mogelijkheid om elkaar te ontmoeten en samen dingen te doen zijn in de ogen van de geïnterviewden onlosmakelijk verbonden aan een (multi-functioneel) gemeenschapshuis. Bovendien biedt het gemeenschapshuis ruimte aan diverse verenigingen. In veel dorpen is het gemeenschapshuis verouderd.

In bijna alle IDOP's staat het voornemen om een Brede School op te richten waar de school en het gemeenschapshuis onderdeel van zijn en waar meer voorzieningen onderdak vinden.

In sommige gemeenschapshuizen is het aantal voorzieningen uitgebreid. Zo is in het gemeenschapshuis de Stuik in Vorstenbosch inmiddels de kinderopvang gestart en is er een prikpost gekomen.

Het beheer

Een gemeenschapshuis alleen is echter niet voldoende. Venhorst is één van de eerste dorpen waar een IDOP is ontwikkeld. Door diverse gunstige randvoorwaarden is er, naast twee nieuwe sporthallen, een schitterend gemeenschapshuis gebouwd. Momenteel is er geen geld voor het beheer en het onderhoud van het gemeenschapshuis. Vrijwilligers willen dit niet op zich nemen.

Cafés

Naast de winkels zijn in diverse dorpen veel cafés gesloten. In Budel-Schoot zijn alle cafés verdwenen toen de kazerne werd gesloten. In Aarle-Rixtel staan vier cafés te koop. Een aantal van deze cafés bood onderdak aan diverse verenigingen. Inmiddels heeft een groep jongeren een tweetal cafés gehuurd die een aantal dagen per week geopend zijn. Hierdoor heeft een aantal verenigingen weer onderdak gevonden.

5.1.3 Openbaar vervoer

Het openbaar vervoer op het platteland is in de meeste delen van Brabant verder verslechterd. De lijnbussen doen veel dorpen niet meer aan. De buurtbus is in veel dorpen verdwenen wegens gebrek aan geld en gebrek aan vrijwilligers. Een uitzondering is de regio Moerdijk waar onlangs, met veel enthousiasme, een buurtbus is gestart. Voor het vervoer naar de winkels, het werk en medische voorzieningen zijn de dorpsbewoners aangewezen op de auto. "Ik noem Gemonde een autodorp", zegt pastoor Goedhart van Gemonde. "De meeste gezinnen met grotere kinderen zijn in het bezit van drie of vier auto's. Je moet hier ook wel anders kom je het dorp niet uit".

5.1.4 Werkgelegenheid

Het aantal agrarische bedrijven loopt terug (met uitzondering van de landbouwontwikkelingsgebieden).

Werkgelegenheid op het platteland is veelal kleinschalig. Er komen nog steeds nieuwe ondernemers bij, maar deze bieden niet veel werkgelegenheid (zorgboerderijen, ambachtelijke bedrijfjes e.d.). Sommige geïnterviewden geven aan dat er werkgelegenheid is door de vestiging van een groter bedrijf in of vlakbij het dorp. Voor Diessen-Rijkswijk is dit de Hakfabriek, In Budel-Dorp staat de zinkfabriek en Motel van der Valk biedt werkgelegenheid in Nuland. Deze bedrijven leveren werkgelegenheid voor slechts een klein deel van de bevolking. Bij Motel van der Valk werken met name jongeren in de vakantieperiode. In toenemende mate komen er op het platteland kleine bureautjes bij die opgericht worden door de zogenaamde z.z.p-ers. Een deel van deze bureautjes houdt zich bezig met de zakelijke dienstverlening. Sommigen sluiten zich aan bij de plaatselijke ondernemersvereniging of richten zelf een ondernemersvereniging op. De meeste dorpsbewoners reizen behoorlijke afstanden naar hun werk en volgens een van de geïnterviewden loopt het dorp 's ochtends leeg en is het overdag akelig stil.

5.1.5 Sociale cohesie

Hebben mensen nog binding met elkaar en met het dorp? Als je de mensen vraagt of er sprake is van sociale cohesie in hun dorp wordt dit met een volmondig ja beantwoord. "Ook als de leefbaarheid terugloopt zal de binding met elkaar en ons dorp blijven bestaan", aldus een van de geïnterviewden.

Er zijn wel verschillen die volgens de geïnterviewden voortkomen uit de historie van het dorp en te maken hebben met de dorpscultuur. Over die verschillen hoor je ook als je met de dorpingen praat. Dit roept vragen op. Waarom is het ene dorp een hechte gemeenschap en is die hechte gemeenschap in het andere dorp minder hecht geworden?

Verskillende dorpsculturen

Hoe komt het bijvoorbeeld dat een dorp als Nuland zo'n 100 verenigingen telt en Helwijk in staat is de dorpsbevolking te mobiliseren als er iets gedaan moet worden. Waarom willen jongeren uit de omliggende dorpen lid worden van de verenigingen in Soerendonk? Waarom moet Budel-Schoot er zo hard aan trekken om vrijwilligers te krijgen voor het organiseren van de Kerstbijeenkomst?

Wellicht zit de verklaring inderdaad deels in de geschiedenis van een dorp, of zoals in Budel-Schoot wordt gezegd; "Bij ons kijken mensen de kat uit de boom. Dat is de cultuur hier, eerst zien dan geloven". Een verklaring komt ook van een van de dorpsbewoners uit Gemonde; "Ons dorp was vroeger heel besloten. Er kwam geen weg doorheen, iedereen moest er omheen rijden. Wij waren als bevolking op elkaar aangewezen en hadden elkaar nodig". De geïnterviewde bewoner uit Someren-Eind voegt daar aan toe; "Wij hadden vroeger een gemeenschappelijke vijand, dat was de armoede. Die gemeenschappelijke vijand is verdwenen. Daarmee ook een stukje van onze hechte gemeenschap". En de inwoner uit Soerendonk; "Vroeger ging iedere jongeren voor de muziek naar Budel. Ons

muziekgezelschap in Soerendonk is een hechte vriendenclub. Vrienden uit andere dorpen hebben we gevraagd om met ons mee te doen. Nu wil iedereen om muziek te maken naar Soerendonk”.

Kartrekkers zijn van groot belang en eigenlijk kent ieder dorp ze wel. Zij kennen veel dorpsbewoners, spreken dorpsbewoners persoonlijk aan en vragen hen om mee te helpen. Zij vormen de aanjaagfunctie voor het gemeenschapsleven. Als zij ermee stoppen is het meestal moeilijk om hen te vervangen. Zij zijn de ogen en oren van het dorp.

Zonder uitzondering geven de geïnterviewden aan dat het verenigingsleven en het vrijwilligerswerk de basis vormen van de sociale cohesie. Bovendien speelt ook een deel van de voorzieningen een grote rol bij de instandhouding ervan.

Op de vraag welke voorzieningen nooit mogen verdwijnen omdat ze de sociale cohesie in stand houden wordt eensgezind de school genoemd met het gemeenschapshuis op de tweede plaats en de speeltuinvereniging op de derde plaats. Zij zijn de belangrijkste ontmoetingsplaatsen voor de dorpsbewoners en hebben daarmee veel invloed op de sociale cohesie.

Samenvatting

De leefbaarheid van de dorpen staat nog steeds onder druk. Het aantal voorzieningen loopt nog verder terug. Met name de winkel en het gemeenschapshuis worden door de dorpsbewoners belangrijke voorzieningen genoemd voor de leefbaarheid.

Het aantal agrarische bedrijven neemt in de meeste dorpen af.

Hoewel er weer gebouwd mag worden en er meer starterswoningen en zorgwoningen gebouwd, zijn er in de meeste dorpen nog steeds een gebrek aan geschikte woonruimte voor met name ouderen en jongeren.

Het openbaar vervoer is in grote delen van Brabant verder verslechterd.

Met de krimp van de bevolking houden de dorpsbewoners zich (nog) niet zo bezig.

Hoewel er verschillen zijn tussen de dorpen voelen de dorpsbewoners zich verbonden met hun dorp en de dorpsbewoners.

5.2 De pijlers van sociale cohesie

5.2.1 Verenigingsleven

Een bloeiend verenigingsleven

De meeste dorpen kennen nog een duidelijke dorpsidentiteit waarbinnen het verenigingsleven een prominente plaats inneemt. In vrijwel alle dorpen bloeit het verenigingsleven. Het verenigingsleven wordt als noodzaak beschouwd om het dorp draaiende te houden. Bovendien leveren de verenigingen weer een belangrijke bijdrage aan de identiteit, mede door de soort activiteiten die ze er al jaren organiseren. Met het verenigingsleven zijn tal van tradities verweven die deel uitmaken van de dorpsidentiteit. De meeste tradities bestaan al jaren. Tegelijkertijd is er behoefte aan

nieuwe rituelen en symbolen, of het nieuw leven inblazen van tradities die verdwenen zijn. In een van de dorpen is een dorpsvlag ontworpen en een dorpslied gecomponeerd. De aandacht voor tradities, rituelen en symbolen hangt onder andere samen met de hernieuwde belangstelling voor de geschiedenis van het dorp en de omgeving. De collectieve geschiedenis die dorpsbewoners delen wordt belangrijk genoemd. Hoewel het 'wij-gevoel' niet meer zo vanzelfsprekend is als vroeger speelt het nog een grote rol. In nogal wat dorpen vormt een kleine groep families de kern (kartrekkers) van het verenigingsleven. Hoewel erkend wordt dat ze heel veel doen voor het dorp worden ze soms wel eens met scheve ogen bekeken door overige dorpsbewoners; "Zij dulden geen tegenspraak en denken dat alles goed is wat ze doen".

Betrokkenheid jongeren

De veel genoemde toegenomen individualisering lijkt in de dorpen geen invloed te hebben op het verenigingsleven. In Soerendonk wordt zoveel georganiseerd dat de verenigingen met elkaar de jaaragenda doorspreken. Overigens is Soerendonk daar niet uniek in.

Unaniem geven de geïnterviewden aan dat jongeren belangrijk zijn voor het verenigingsleven. Natuurlijk, veel jongeren verlaten om diverse redenen het dorp. Gaan ze in de directe omgeving wonen dan blijven ze hun verenigingen trouw. Verdwijnen er veel jongeren uit het dorp en uit de omgeving dan loopt het aantal leden van de verenigingen terug.

De betrokkenheid bij het verenigingsleven is groot, zowel van ouderen als jongeren. Toch zijn er jongerengroeperingen in sommige dorpen verdwenen. Dit zijn met name de Scouting en Jong Nederland. Vanuit de bestaande jongerenverenigingen wordt veel voor de oudere en de jongere jeugd georganiseerd, maar niet overal sluiten de verenigingen aan bij de belevingswereld van de jongeren.

In Someren-Eind was aanvankelijk alleen een vereniging voor de oudere jeugd. Deze vereniging heeft een nieuwe vereniging opgericht voor de jongere jeugd.

In bijna alle dorpen speelt de KPJ (Katholieke Plattelands Jongeren) nog een grote rol, hoewel deze in het protestantse deel van Brabant nooit een rol heeft gespeeld. Jongeren worden nadrukkelijk uitgenodigd om verenigingsactiviteiten mee te helpen organiseren. In Nuland probeert men de hangjongeren te betrekken; "We jagen ze niet meer weg, we proberen ze te betrekken bij onze activiteiten, met name bij de bouw van de carnavalswagens".

De KBO en de KVO leiden in de meeste dorpen een bloeiend bestaan hoewel de KVO in sommige dorpen dreigt te verdwijnen. Hun thuishonk is over het algemeen het gemeenschapshuis. Zij organiseren veel activiteiten voor de oudere dorpsbewoners en leveren een belangrijke bijdrage aan de ondersteuning van ouderen in het dorp.

Genoemd wordt het gebrek aan speelgelegenheid voor jonge kinderen. In Someren-Eind trekt de 'ouderwetse' speeltuin veel kinderen. Ditzelfde zie je in Nuland en in Helwijk. De speeltuinvereniging in Helwijk is de aanjager voor de meeste activiteiten in het dorp.

Carnaval, een groots evenement

Carnaval is naast de viering van Koninginnedag het grootste evenement van het jaar. Overigens loopt de viering van Koninginnedag in een aantal dorpen gevaar omdat het Oranjecomité is opgeheven door gebrek aan vrijwilligers. Jammer vinden de dorpsbewoners dat; " Nu wijken we uit naar ons buurtdorp want vooral de kinderen vinden dat een heel leuk feest".

Aan de organisatie van carnaval doet een groot deel van het dorp in het katholieke deel van Brabant mee. Nogal wat dorpen tellen verschillende carnavalsverenigingen. Nuland telt er bijvoorbeeld dertig. Die belangstelling voor carnaval begint meestal al op de basisschool. Daar worden de eerste carnavalswagens gebouwd. Op deze manier ontstaan carnavalsverenigingen die met name bestaan uit vrienden. Vaak blijven deze vriendengroepen een leven lang bestaan.

Randvoorwaarden

Niet alleen de autochtone dorpsbevolking doet mee aan het verenigingsleven. Ook de mensen die later in het dorp zijn komen wonen zijn actief in het verenigingsleven.

Veel verenigingen investeren met elkaar in de jaarlijkse dorpsactiviteiten zoals de zeskamp, de rommelmarkten, de muzieksfeesten, de braderieën. Het is maar een kleine greep uit de vele activiteiten die jaarlijks plaatsvinden. Vaak worden deze activiteiten georganiseerd in samenwerking met de plaatselijke ondernemers.

De geïnterviewden hebben kritiek op de gemeenten. Om verenigingen in stand te houden dient de gemeente de randvoorwaarden te scheppen. Verenigingen moeten kunnen beschikken over genoeg en goede locaties. Bovendien moeten deze onderhouden worden en daar zit vaak, zoals al eerder genoemd, een probleem.

Bovendien is er behoefte aan financiële ondersteuning. De meeste gemeenten beperken zich momenteel tot hun kerntaken. Dat betekent in sommige dorpen dat er geen geld meer is voor de verenigingen en ze hun eigen broek moeten ophouden.

In toenemende mate zoeken verenigingen elkaar op, maken gebruik van elkaars accommodatie, delen de inzet van de vrijwilligers met elkaar en maken zich samen sterk om de randvoorwaardelijke kant te verbeteren. Soms werken ze samen in een verenigingsplatform dat door henzelf, door de dorpsraad of de gemeente in het leven is geroepen.

Over de dorpsgrenzen heen

De onderlinge samenwerking vindt niet alleen plaats binnen de dorpsgrenzen, maar ook wordt aansluiting gezocht bij verenigingen in dorpen in de directe omgeving. Nuland is hier een voorbeeld van. Het buurtdorp wordt geholpen bij de inzet voor de dorpenderby. In Effen (Breda-Zuid-West) werkt men nauw samen met verenigingen in Liesbos. Dit geldt met name voor de sportverenigingen.

In Giessen-Rijswijk gaat men nog verder. Daar is een IDOP ontwikkeld in samenwerking met de dorpsbewoners waarbij het plan is om van de beide dorpen één dorp te maken. Hierbij is het plan om verenigingen samen te voegen en gebruik te laten maken van dezelfde accommodatie.

Verenigingsstructuur

Helwijk heeft een aparte verenigingsstructuur. Alle verenigingen vallen onder het bestuur van de speeltuinvereniging. Helwijk heeft geen dorpsraad. Zij zijn georganiseerd als werkgroepen die een eigen budget hebben maar verantwoording afleggen aan het bestuur. Nieuwe initiatieven worden aan het bestuur voorgelegd. Men maakt gebruik van elkaars deskundigheid en elkaars netwerken en daarnaast heeft men de beschikking over een grote groep vrijwilligers. Bovendien hoeven de verenigingen niet voortdurend naar nieuwe bestuursleden te zoeken. Gezamenlijk wordt in Helwijk veel tijd geïnvesteerd in de jaarlijkse rommelmarkten die bezoekers trekken tot ver over de grens. De opbrengsten vloeien terug naar de verenigingen. Boekel kent eenzelfde structuur als het gaat om de verenigingen die zich bezig houden met natuur en landschap. Vereniging 'De Eik' vertegenwoordigt deze verenigingen naar buiten toe.

Trots

Zonder uitzondering zijn de dorpsbewoners trots op hun verenigingen. Someren-Eind noemt de voetbalclub die 400 leden telt, Gemonde noemt de fanfare die in een hoge klasse mee doet, Vorstenbosch roemt ook de eigen fanfare en Soerendonk is trots op zijn muziekgezelschap. Het is maar een kleine greep uit de vele verenigingen die met trots worden genoemd.

Een aparte plaats nemen de buurtverenigingen in. In Dussen en Someren-Eind spelen deze een rol bij het in stand houden van de sociale cohesie in de wijk of buurt. De buurt/wijkverenigingen kunnen functioneren als de ogen en oren van de buurt. Zij organiseren activiteiten in de buurt en kennen vaak een lange traditie.

Sommige wijk/buurtverenigingen zijn ontstaan vanuit de voorbereiding en viering van de carnaval. Begonnen wordt met het gezamenlijk bouwen van de carnavalswagen voor het eigen buurtschap. Hiernaast houden veel buurt/wijkverenigingen zich momenteel bezig met buurtpreventieprojecten.

"We moeten eigenlijk onze wijkverenigingen een veel grotere rol geven, bijvoorbeeld ons dorp opdelen in wijkverenigingen die in de wijk verantwoordelijk zijn voor de zorg voor elkaar", aldus een van de geïnterviewden.

Noodzakelijke ondersteuning

Jammer genoeg is het welzijnswerk als ondersteuner van de verenigingen en de vrijwilligers verdwenen. Aarle-Rixtel kent nog Stichting Welzijn Laarbeek die tot ieders tevredenheid deze taken blijft voortzetten. "Het is armoede dat we dat nu allemaal maar zelf moeten regelen. Toen het welzijnswerk uit ons dorp verdween is ook de samenwerking tussen de verenigingen verdwenen. Het welzijnswerk coördineerde dat en zorgde ervoor dat de verworven kennis voor iedereen ter beschikking kwam. Ik vind het erg dat onze gemeente dat de nek heeft omgedraaid", verzucht een verontruste dorpsbewoner.

5.2.2 Vrijwilligers

“Wij hebben niet te klagen over de inzet van vrijwilligers maar je moet mensen wel persoonlijk aanspreken”, aldus een van de geïnterviewden. Toch kampen veel dorpen met een gebrek aan vrijwilligers die zich langdurig willen inzetten voor de organisatie van activiteiten en voor de verenigingen. Mensen zijn bereid een korte tijd te investeren. Het is geen probleem vrijwilligers te krijgen voor eenmalige activiteiten. Langduriger vrijwilligerswerk is een zorg. Overigens komt dit niet alleen in de dorpen voor, het is een landelijke trend.

Het lukt veel verenigingen niet om bestuursleden te krijgen. Bovendien wordt het meeste vrijwilligerswerk uitgevoerd door ouderen, meestal de mensen die gestopt zijn met hun werk.

“Het zijn altijd dezelfde”, geeft een van de geïnterviewden aan, een mening die gedeeld wordt door de andere geïnterviewden. “Het lijkt wel alsof het vrijwilligerswerk in handen is van de 55-plussers en de jongeren tot 18 jaar.

Als jongeren ouder worden trekken ze weg of stichten een gezin en dan zijn we ze kwijt voor het vrijwilligerswerk”. Een veel gehoorde klacht is dat mensen geen tijd meer hebben om vrijwilligerswerk te doen. Aan de ander kant wordt hier ook nuchter op gereageerd; “Als jongeren een gezin hebben wordt er nu eenmaal minder geïnvesteerd. Dat is iets van deze tijd, ze moeten ook genoeg tijd voor zichzelf overhouden”.

Met name de stichtingen waarbij de directe betrokkenheid van de dorpsbewoners wat minder is, hebben het moeilijk om aan vrijwilligers te komen. Voorbeelden hiervan zijn de buurtbus, de plaatselijke milieubeweging en de plaatselijke bomenstichting.

Als oplossing wordt genoemd het vrijwilligerswerk aantrekkelijker te maken.

Dit kan door bijvoorbeeld een bestuurslidmaatschap korter te laten duren of door vrijwilligers scholing aan te bieden of een goedkoper lidmaatschap. Sommige verenigingen maken gebruik van elkaars vrijwilligers en proberen de krachten te bundelen. Het is al eerder genoemd; de krachtenbundeling vindt plaats door het opzetten van een verenigingsplatform of door het oprichten van een bestuur dat diverse verenigingen beheert (Helwijk en de gemeente Boekel).

Schouders eronder

Toch verzetten vrijwilligers met elkaar bergen werk. In Gemonde houden zo'n twintig vrijwilligers zich bezig met het opknappen van het kerkorgel onder leiding van een deskundige. Geld om dit te laten opknappen door professionals ontbrak. De Gemondse vrijwilligers melden zich dagelijks in de kerk om aan het werk te gaan. Thee en koffie wordt gedronken in de aangrenzende pastorie. “Mensen doen dat gewoon, ze steken de handen uit de mouwen als het moet”, vertelt een van de dorpsbewoners. Gemonde is geen uitzondering. Deze initiatieven vinden in veel dorpen plaats. “Dat zorgen voor elkaar en voor je leefomgeving, dat zit er al vroeg”, zegt de geïnterviewde dorpsbewoner uit Venhorst.

Het in stand houden van het gemeenschapshuis is meestal de verantwoordelijkheid van vrijwilligers.

Voor veel gemeenschapshuizen is dit een probleem. Die langdurige en vaak intensieve vorm van vrijwilligerswerk willen de meeste dorpsbewoners niet meer. "Gemeenten voeren alleen nog hun wettelijke taken uit en het leveren van een beheerder voor een gemeenschapshuis hoort daar niet meer bij", verzucht een van de dorpsbewoners.

Samenvatting

Het verenigingsleven en de vrijwilligers worden als de belangrijkste pijlers van de sociale cohesie gezien.

Ontevredenheid is er bij de geïnterviewden over de randvoorwaarden van het vrijwilligerswerk.

Het verenigingsleven bruist in alle dorpen. Jongeren worden een belangrijke doelgroep genoemd bij het verenigingsleven.

Er is een gebrek aan vrijwilligers. Vrijwilligers zijn wel te vinden voor eenmalige activiteiten, maar niet voor het langduriger vrijwilligerswerk.

Toch verzetten vrijwilligers bergen werk. Het is veelal een kleine groep actievelingen (kartrekkers) die het vrijwilligerswerk uitvoert. In toenemende mate werken verenigingen binnen en buiten het dorp samen met andere verenigingen.

Carnaval speelt in het katholieke deel van Brabant een grote rol waarbij jong en oud betrokken is. De organisatie ervan ligt vaak in handen van de wijk/buurtverenigingen.

De dorpsbewoners zijn zonder uitzondering trots op hun dorp.

5.3 Invloeden op de sociale cohesie

5.3.1 Zorgen voor elkaar

Informele zorg

De informele hulp speelt in alle dorpen nog een grote rol. Mantelzorg binnen familieverband is over het algemeen vanzelfsprekend. Door het vertrek van jongeren uit de dorpen en de drukke bezigheden van familieleden is deze familiehulp niet zo vanzelfsprekend meer. In sommige dorpen, zoals Gemonde en Venhorst, is het normaal om je oude ouders in huis te nemen en voor hen te zorgen. Niet in alle streken van Brabant is dat vanzelfsprekend. "Vroeger was het vanzelfsprekend dat je voor elkaar zorgde, dat is wel afgenomen" vertelt een van de geïnterviewden. Toch wordt er in de dorpen op elkaar gelet en daar waar nodig voor elkaar gezorgd. De inzet voor je mededorpsbewoner is een impliciete norm, je doet dat 'gewoon'.

Georganiseerde zorg

Het dorp Effen kent veel burenhulp door de werkgroepen die zijn voortgekomen uit Caritas van de kerk. De Stichting Vrienden in Zegge zorgt voor uitstapjes voor gehandicapten en ziekenbezoek.

In Gemonde wordt mantelzorg uitgevoerd door een actieve groep bewoners die hiertoe de opdracht heeft gekregen.

Vanuit de kerk bestaan nog veel werkgroepen die ouderen en zieken opzoeken, verzorgen en activiteiten voor hen organiseren.

In Helwijk is het zorgen voor elkaar en elkaar leren kennen een specifiek aandachtspunt. Jongeren enquêteren thuiswonende 65-plussers. De achterliggende gedachte is dat jongeren dingen van senioren kunnen leren. De ouderen in Helwijk verheugen zich rond de Kersttijd op de kerststukjes die gemaakt worden door de jongeren van het dorp en door hen zelf worden langsgebracht. Het is één van de activiteiten gericht op de ontmoeting, maar ook op de wederzijdse zorg voor elkaar.

5.3.2 Integrale Dorpsontwikkelingsplannen

De meeste geïnterviewden gaven aan dat er in hun dorp inmiddels een IDOP is ontwikkeld of in ontwikkeling is. De ontwikkeling van het IDOP heeft volgens alle geïnterviewden bindend gewerkt. In de meeste dorpen hebben rond de honderd dorpsbewoners op diverse manieren meegewerkt aan de voorbereiding. "Het IDOP wekt verwachtingen", aldus een van de dorpsbewoners, "de vraag is in hoeverre aan de verwachtingen van de dorpsbewoners tegemoet kan worden gekomen. Nu al kun je zeggen dat sommige ideeën niet uitgevoerd kunnen worden omdat ze veel te ingrijpend en te duur zijn" .

In de meeste gevallen is er rond de ontwikkeling van het IDOP een goede samenwerking met de gemeente. Veel van de actieplannen die voortkomen uit het IDOP gaan over de inrichting van de ruimte in het dorp. "Als je ons dorp inrijdt is het onaantrekkelijk, daar willen we iets aan doen, we willen nieuwe borden plaatsen en de toegang verfraaien met nieuwe aanplant", of "ons dorpsplein is sterk verouderd en onaantrekkelijk. Er ligt een plan om boven de nog bestaande winkels appartementen te bouwen en op het dorpsplein een terras te openen".

Veel aandacht is er in de plannen voor de oprichting van een Brede School waarin diverse voorzieningen samenwerken. "Als we een Brede School krijgen hebben we de problemen rond ons sterk verouderde gemeenschapshuis opgelost en zo kunnen we ook de school moderniseren".

Eigen initiatief

Het al eerder genoemde IDOP van Giessen-Rijswijk gaat heel ver. Het voegt in de plannen beide dorpen samen. Dit heeft consequenties voor de ruimtelijke kwaliteit, maar ook voor de scholen en de verenigingen. De dorpsraad heeft een financiële onderbouwing gemaakt voor het plan waarmee ze de onderhandelingen zijn aangegaan met de gemeente. Tot nu toe is er geen geld gevonden om de ingrijpende plannen te bekostigen. "Als ik op straat loop dan vragen de bewoners wanneer de plannen worden uitgevoerd, mensen wachten daar op, maar ik denk dat het wel jaren kan duren. De gemeente hapt niet toe en wil nog niet echt meewerken", aldus de geïnterviewde dorpsbewoner uit Giessen.

In Aarle-Rixtel heeft de dorpsraad een centrumvisie ontwikkeld en deze voorgelegd aan de gemeente. "Natuurlijk hebben we de gemeente nodig

voor de uitvoering van ons plan en we weten ook wel dat niet alles meteen kan worden uitgevoerd”, vertelt de voorzitter van het dorpsplatform Aarle-Rixtel. Een deel van de centrumvisie is inmiddels opgenomen in het definitieve IDOP.

Resultaten laten zien

De verwezenlijking van de IDOP's kost veel tijd en sommige plannen liggen, mede door wet- en regelgeving of de vertragende werking van de gemeente, soms lang op de plank. “

Als de bewoners geen directe resultaten zien dan haken ze uiteindelijk af bij de verwezenlijking van de plannen die in het IDOP zijn opgenomen en dat is jammer van de betrokkenheid. Het gaat er ook om kleine successen te kunnen laten zien en mensen betrokken te houden. Wij doen dat door een informatieblaadje en tussentijdse bijeenkomsten waarin we een overzicht geven van de stand van zaken”. Deze mening wordt gedeeld door de meeste geïnterviewden.

Het wordt als positief ervaren dat de provincie de IDOP's ondersteunt met een behoorlijke financiële bijdrage. “We worden niet langer met een fooi afgescheept, maar kunnen nu echt investeren in de leefbaarheid van het dorp. Nu de provincie geld geeft wil de gemeente ook meewerken. We worden eindelijk serieus genomen”.

Blijvende betrokkenheid

De bereidheid van de dorpsbewoners om ook zelf de handen uit de mouwen te steken en mee te helpen bij de uitvoering van de uit het IDOP voortvloeiende actieplannen is aanwezig. De betrokkenheid is groot. Het succes zal mede afhangen van de blijvende betrokkenheid van de dorpsbewoners. Resultaten boeken speelt daarbij een grote rol, beamen alle geïnterviewden. Nogal wat dorpsraden zijn betrokken bij de uitvoeringsplannen rond het IDOP. Zij functioneren als intermediair tussen de dorpsbevolking, de gemeente en de organisaties die de directe uitvoering verzorgen. Zij informeren regelmatig de dorpsbevolking over de stand van zaken. In Aarle-Rixtel bijvoorbeeld voert het dorpsplatform de regie over de uitvoering van de centrumvisie zoals deze is vastgelegd in het IDOP. Zij geven sturing aan de zg. centrumregisseurs, brengen waar nodig prioriteiten aan en koppelen terug naar de bewoners.

5.3.3 De school

Als je aan de geïnterviewden vraagt welke voorziening heel belangrijk is voor het in stand houden van de sociale cohesie, wordt zonder uitzondering de school genoemd. Aangegeven wordt dat jongeren de toekomst zijn en dat de school hun betrokkenheid bij het dorp vergroot.

“Tijdens de basisschool worden vriendengroepen gevormd die samen van alles ondernemen in het dorp. Groepen die ook op latere leeftijd investeren in het dorp”. Daar wordt overigens wel genuanceerd over gedacht. De periode waarin hechte vriendschappen ontstaan wordt meer toegeschreven aan de tijd dat het voortgezet onderwijs wordt gevolgd en deze onderwijsvorm bestaat niet in de dorpen. De school speelt niet alleen een belangrijke rol in het leven van de kinderen, maar ook in het leven van

hun ouders. De school is de plek waar ouders elkaar ontmoeten. "Onze basisschool organiseert veel activiteiten en daar zijn veel ouders als vrijwilliger bij betrokken. Bovendien spelen kinderen bij elkaar en op die manier leren ouders elkaar ook kennen". Of zoals de dorpsbewoner uit Effen zegt; "De binding in het dorp gaat met name uit van de school". Daar waar er meerdere scholen zijn in het dorp, meestal gaat het om scholen die een confessionele grondslag hebben, wordt in toenemende mate samengewerkt. De confessie van de school is in veel gevallen niet meer zo belangrijk voor de schoolkeuze van de ouders. De kwaliteit van het onderwijs wordt door de ouders belangrijker gevonden. En wat als de school door gebrek aan leerlingen verdwijnt? "Als onze school verdwijnt, en dat zit er misschien wel aan te komen, dan creëren we toch een ontmoetingsplek voor de kinderen zodat ze elkaar kennen en zich met elkaar verbonden voelen".

5.3.4 Het gemeenschapshuis

Hoewel nogal wat dorpen een verouderd gemeenschapshuis hebben wordt deze ontmoetingsplek onmisbaar genoemd voor de sociale cohesie in het dorp. Diverse verenigingen vinden daar hun onderkomen en vanuit het gemeenschapshuis worden in diverse dorpen activiteiten georganiseerd. In toenemende mate krijgen voorzieningen daar onderdak, tenminste als de bestaande ruimtes toereikend zijn. Eén van de eerste wensen binnen het IDOP is dan ook de vernieuwing van het bestaande gemeenschapshuis. Al eerder is genoemd dat het beheer hiervan problemen oplevert en verenigingen niet altijd even vreedzaam naast elkaar gebruik maken van de bestaande ruimte.

5.3.5 De kerk

In het verleden was de kerk nog het bindende middelpunt van het dorp en de pastoor nog de 'vader van het dorp'. Die positie neemt de kerk in het huidige dorp niet meer in. De kerk heeft als instituut aan belangrjkheid ingeboet. "De kerk leeft nog wel, maar het kerkbezoek loopt terug. Dat komt mede door de positie en de houding van de moederkerk", aldus Piet Goedhart, de pastoor (met emeritaat) van Gemonde. In vroegere tijden speelde de pastoor onder andere een rol bij het bespreekbaar maken van de waarden en normen en het versterken van de band met en tussen de dorpsbewoners. Door de meeste geïnterviewden wordt het verdwijnen hiervan als een verlies ervaren. In Budel-Schoot was tot voorheen geen pastoor meer. Het dorp heeft er zelf voor gezorgd dat er een nieuwe pastoor kwam. In dit geval een pastoor uit Hamond (België). Dat bevalt goed. Er zijn ook andere geluiden; "Onze pastoor heeft geen binding meer met de mensen, hij heeft wel vijf parochies en heeft het veel te druk. Het is een prima pastoor, maar hij kent de mensen niet meer", verklaart de dorpsbewoner uit Vorstenbosch. Of zoals in Soerendonk wordt gezegd; "Onze pastoor komt uit India en vindt geen aansluiting bij onze dorpsgemeenschap". De schuld wordt gegeven aan de onverzetteljkheid van het bisdom. In veel gevallen mogen

vrijwilligers niet meer de taken binnen de kerk uitvoeren die ze voorheen met veel plezier uitvoerden.

Een actieve kerk

Piet Goedhart; "De kerk behoort een bindende factor te zijn in de dorpsgemeenschap. De meeste pastoors hebben echter te veel parochies. Je moet je gezicht in het dorp laten zien. De mensen moeten je leren kennen en jij moet hen leren kennen. Als je een pastoor op afstand wordt, dan ken je de mensen niet meer en daar gaat het juist om.

De kerk zorgt voor binding en in een kleine gemeenschap ligt dat meer voor de hand. We kunnen de mensen helpen om te zoeken naar nieuwe verbanden, symbolen en rituelen. Tegelijkertijd kunnen we mensen een rol laten spelen in de kerk, daar hebben mensen behoefte aan. De slogan van de kerken was een jaar lang 'Vrede is buurten', daar sluit ik me bij aan".

Vanuit de kerk worden in sommige dorpen nog veel vrijwilligersactiviteiten verzorgd. Het bezoek aan zieken en stervenden, maar ook het verzorgen van diverse rituelen bij onder andere bruiloften en begrafenissen. In het Land van Heusden en Altena functioneren in diverse dorpen verschillende protestantse kerken. Ook daar loopt het kerkbezoek terug. De kerken werken daar in toenemende mate samen. In Helwijk hebben de inwoners nooit een actieve kerk gekend; "Daarvoor bestaat ons dorp te kort. We hebben dat nooit als gemis ervaren".

In een aantal dorpen staat de Katholieke kerk leeg. Een leegstand die duidelijk zichtbaar is omdat de meeste kerken in het hart van het dorp zijn gesitueerd. In Someren-Eind is men al geruime tijd bezig om een bestemming te zoeken voor de leegstaande kerk. Gedacht wordt aan afbraak en het inrichten van een eenvoudige kapel. Al lang probeert de dorpsraad te overleggen met het bisdom, maar tot op heden heeft het bisdom niet gereageerd op de vele brieven en telefoontjes.

5.3.6 De ondernemers

In diverse dorpen spelen de ondernemers een rol bij het in stand houden of versterken van de sociale cohesie. Zo doneren grote en kleine ondernemers geld voor de jaarlijkse Koninginnedag, carnaval of andere activiteiten. Landbouwbedrijven stellen hun leegstaande stallen ter beschikking voor het bouwen van de carnavalswagens. "Ondernemers hebben daar ook zelf belang bij", aldus de geïnterviewde uit Nuland; "Motel van der Valk promoot het toerisme in de omgeving. Ze dragen niet alleen financieel bij aan de leefbaarheid van ons dorp, maar zijn ook direct betrokken bij de organisatie van evenementen".

Kritiek is er ook te horen.

“Wij hebben een grote ondernemer in de buurt staan, maar die is alleen geïnteresseerd in het verbeteren van de toegangsweg naar de fabriek”, of: “De ondernemers kunnen veel meer betekenen voor ons dorp, maar als er een schoonmaakactie wordt gehouden doen ze niet mee, daar voelen ze zich te goed voor”. De ondernemersverenigingen kunnen in de ogen van de geïnterviewden een grotere rol spelen bij het in stand houden of vergroten van de sociale cohesie dan ze tot nu toe doen.

5.3.7 Cultureel erfgoed

Dorpstrots

Het delen van een gezamenlijke geschiedenis versterkt de dorps trots. De belangstelling voor de geschiedenis van het dorp is nog nooit zo groot geweest. Heemkundekringen zijn in de meeste dorpen buitengewoon actief. Zij publiceren over de geschiedenis van de leefomgeving en geven lezingen waarbij veel dorpsbewoners aanwezig zijn. Oude tradities worden in een nieuw jasje gestoken.

De heemkundekring werkt bindend omdat ze volgens de geïnterviewden iets doen dat iedere dorpsbewoner aangaat. “Ons dorps huis zit vol als er een speciale Brabantse avond wordt georganiseerd. Kennelijk is er behoefte aan herkenbaarheid en het delen van een gezamenlijke geschiedenis. Dat is niet zo gek, we zijn aan het mondialiseren, dat versterkt de behoefte aan kleinschaligheid, aan weet hebben van je eigen leefomgeving”, aldus de dorpsbewoner uit Gemonde.

Toerisme

De historie van de leefomgeving wordt ook gebruikt voor het toerisme. Borden worden geplaatst op historische plekken om de bezoekers te laten weten wat daar heeft plaatsgevonden. Fietstochten worden georganiseerd langs betekenisvolle plekken in de regio. De dorps sommetjes zijn een begrip geworden.

Speciale historische gebeurtenissen worden uitgelicht. Zegge is van oorsprong een bedevaartsoord. Het hele dorp is daarbij betrokken en jaarlijks brengen honderden bezoekers een bezoek aan dit dorp. “We zijn daar trots op”, vertelt een dorpsbewoner uit Zegge; “We kunnen ons daar als dorp veel meer op profileren dan we nu doen. Voor ons als dorpsbevolking versterkt dat de trots op ons dorp. We hebben hierbij een gezamenlijk belang en moeten hierbij samenwerken als dorpsbewoners”.

In veel dorpen worden oude historische gebouwen opgeknapt en gebruikt als toeristische trekpleister. Een voorbeeld daarvan is de klokkengieterij in Aarle-Rixtel.

Niet alleen de historie wordt ingezet voor het toerisme. Ook de ligging van het dorp en de omringende natuur worden steeds meer gebruikt om toeristen te trekken.

In veel dorpen bestaan werkgroepen bestaande uit dorpsbewoners die hiervoor plannen bedenken.

Samenvatting

De informele zorg bestaat in alle dorpen. Soms wordt de zorg georganiseerd vanuit de kerk of door een in het leven geroepen werkgroep(en). Burenhulp is vanzelfsprekend. De mantelzorg staat onder druk omdat familieleden niet altijd meer bij elkaar in de buurt wonen. In bijna alle dorpen van de geïnterviewden is een IDOP ontwikkeld of nog in ontwikkeling. In alle gevallen zijn de dorpsbewoners daarbij betrokken. Zorg wordt uitgesproken over een blijvende betrokkenheid van de dorpsbevolking bij de uitvoering van de hieruit voortvloeiende actieplannen. Hoog op de wensenlijst staat de oprichting van een Brede School waarbinnen veel voorzieningen een eigen plek krijgen. De school en het gemeenschapshuis worden de belangrijkste ontmoetingsplekken genoemd. Zij leveren een belangrijke bijdrage aan de instandhouding van de sociale cohesie. De school wordt ook genoemd als de plek waar vriendschappen voor het leven ontstaan. Vriendschappen die van belang zijn voor een eventuele terugkeer van jongeren naar hun dorp. De kerk heeft als instituut aan belangrijkheid ingeboet, maar speelt in de meeste gevallen nog wel een rol bij de informele zorgverlening. Bij het versterken van de sociale cohesie wordt een rol toegedicht aan de plaatselijke ondernemers. Er is een groeiende belangstelling van de dorpsbewoners voor het cultuur-historisch erfgoed. De geschiedenis van het dorp wordt in toenemende ingezet voor het toerisme.

5.4 Dorpsraden

De geïnterviewde leden van de dorpsraden geven aan dat ze de dorpsraad als intermediair zien, als de vertegenwoordiging van de dorpsbevolking die de wensen van de bevolking overbrengt aan andere betrokkenen. In die zin speelt de dorpsraad een belangrijke rol bij de instandhouding en verbetering van de leefbaarheid en de versterking van de sociale cohesie. Daarbij is de gemeente een onmisbare partner. Een andere belangrijke partner van de dorpsraad is de woningcorporatie.

Het doel is uiteindelijk om met de partners samen te werken aan de verbetering van de leefbaarheid en de instandhouding van de sociale cohesie.

De dorpsraad vormt, zoals een van de geïnterviewden het noemt, de ogen en oren van het dorp. Zij inventariseert de wensen, informeert dorpsbewoners en zoekt wegen om samen met de dorpsbewoners te werken aan oplossingen. Veel hangt af van de wijze waarop gemeenten omgaan met de dorpsraden. In het dorp Effen, de kleine kern van de gemeente Breda, vecht de bewonerscommissie om erkenning te krijgen als dorpsraad. Erkenning van en een status voor de dorpsraad zijn onmisbaar om een positie te veroveren binnen de dorpsgemeenschap.

De meeste dorpsraden spelen een belangrijke rol bij de opzet van het IDOP en zijn betrokken bij de uitwerking ervan. Soms ook heeft dit hun positie verbeterd.

Naast erkenning is er behoefte aan ondersteuning van de dorpsraad. Niet alleen de behoefte aan een passende financiële ondersteuning, maar ook aan ondersteuning bij de uitvoering van hun taken. In het verleden werd deze ondersteuning gegeven door het welzijnswerk. In bijna alle dorpen is dit verdwenen.

5.4.1 Dorpen zonder dorpsraad

Bij de geïnterviewden uit de dorpen waar geen dorpsraad is wordt het ontbreken hiervan niet als een gemis ervaren. Als er overlegd moet worden met de gemeente over zaken die te maken hebben met de leefbaarheid en sociale cohesie dan doet in Helwijk het bestuur van de speeltuinvereniging dit.

Zij is de gesprekspartner van de gemeente Moerdijk. De binding met elkaar en met het dorp is niet anders dan in de dorpen waar wel een dorpsraad actief is.

In Gemonde is de verhouding tot de gemeente altijd bijzonder geweest. Tot tien jaar geleden was Gemonde verdeeld onder vier gemeenten. Dat heeft altijd gezorgd voor een speciale positie. Het ontbreken van een dorpsraad wordt hier niet als gemis ervaren. Wel wordt erkend dat Gemonde bij de herindeling niet erg goed voor zichzelf heeft gezorgd omdat het nooit één dorp is geweest. "De andere kernen die te maken kregen met de herindeling hadden van oudsher een samenwerking met de gemeente en dat heeft ze veel financiële voordelen opgeleverd", vertelt de geïnterviewde dorpsbewoner van Gemonde.

Someren-Eind kent sinds kort een dorpsraad die is voortgekomen uit de betrokkenheid van de dorpsbewoners bij het IDOP. De huidige dorpsraad vindt het van groot belang dat er nu een aanspreekpunt is voor de dorpsbewoners; "Mensen weten ons te vinden. De weg naar het gemeentehuis is soms een te grote stap. Wij zijn beter benaderbaar".

Samenvatting

Dorpsraden worden gezien als belangrijke schakel tussen de dorpsbewoners en de gemeenten.

Dorpsraden spelen in sommige dorpen een rol bij het instandhouden en versterken van de sociale cohesie. De dorpsraden vragen om een duidelijke status, een goede financiering en een vorm van ondersteuning. De gemeente wordt als de belangrijkste samenwerkingspartner gezien.

De meeste dorpsraden spelen een belangrijke rol bij de voorbereiding en uitvoering van de IDOP's.

In die dorpen waar geen dorpsraad aanwezig is, is er echter een even grote binding van de dorpsbewoners met het dorp en met elkaar.

5.5 De toekomst

Moeten we ons druk maken over de toekomst van de sociale cohesie in de dorpen? Unaniem geven de geïnterviewden aan dat de sociale cohesie in hun dorp blijft bestaan. "Wij zijn niet zoals die stadsbewoners. Daar kun je rustig twee dagen dood in je flat liggen, bij ons kan dat niet. Wij letten op elkaar en wij zorgen voor elkaar. Laten we met elkaar zorgen dat de leefbaarheid van ons dorp in stand blijft, dan zit het met de sociale cohesie wel goed. Omgekeerd hebben we de sociale cohesie nodig om de leefbaarheid in stand te houden en te vergroten. Maar zelfs als de leefbaarheid terugloopt dan blijft de sociale cohesie bestaan", aldus de krachtige uitspraak van diverse geïnterviewden.

Zij geven daarbij aan dat dorpsbewoners altijd nieuwe oplossingen weten te bedenken voor nieuwe problemen; "We hebben de terugloop van de voorzieningen ook met elkaar overleefd. Dat wil niet zeggen dat het ons geen zorgen baart. Natuurlijk doet het dat, maar we blijven met elkaar altijd zoeken naar nieuwe oplossingen. Daar ligt onze kracht. We willen alleen de kans krijgen om nieuwe plannen te kunnen realiseren. Realistisch zijn we daarbij wel, niet alles kan, maar we hebben wel de steun nodig van de gemeente en andere betrokken organisaties, bijvoorbeeld die organisaties die zich bezig houden met wet- en regelgeving".

Het Schuttershof in Esbeek, eigendom van de dorpscoöperatie, waarin de prijswinnende dorps huiskamer onder is gebracht.

6. Conclusies en aanbevelingen

*Hieronder worden de belangrijkste conclusies uit de vragenlijsten en de interviews weergegeven. De aanbevelingen zijn gekoppeld aan de conclusies. De aanbevelingen staan **onder** de desbetreffende conclusie. Onder sommige conclusies staan meerdere aanbevelingen. Er zijn echter ook enkele conclusies opgenomen zonder aanbeveling. Bij de aanbevelingen staat aangegeven voor welke betrokkene(n) de aanbeveling is bedoeld.*

6.1 Algemene conclusies en aanbevelingen

- De sociale cohesie in de kleine dorpen staat er redelijk tot goed voor. Het is de kracht achter de veranderingen die het dorp ondergaat. Dorpsbewoners zijn trots op hun dorp, voelen zich verbonden met hun dorp en de bewoners ervan. Zelfs als de leefbaarheid terugloopt blijft de sociale cohesie bestaan, maar het blijft noodzaak te blijven investeren in het behoud hiervan.
- Het verenigingsleven en de vrijwilligers worden gezien als de belangrijkste pijlers van de sociale cohesie. Sommige voorzieningen (de school, het gemeenschapshuis, het dorpsplein en de speeltuin) zijn belangrijk bij de instandhouding (beïnvloeding) van de sociale cohesie.
- Het overleg tussen dorpsraden en bewoners wordt wisselend ervaren. Sommige dorpsraden slagen goed in het betrekken en enthousiasmeren van dorpsbewoners, andere dorpsraden daarentegen niet.

Aanbeveling voor dorpsraden

Er is veel te leren van de ervaringen van andere dorpsbewoners. Raadpleeg het Kennisplatform van de vereniging kleine kernen noord-brabant. Hier zijn veel voorbeelden te vinden.

- Voor de dorpsbewoners zijn de belangrijke samenwerkingspartners bij het behoud van de sociale cohesie de gemeente en woningcorporaties.

Aanbeveling voor dorpsbewoners/initiatiefnemers uit de dorpen

Zie de gemeente en de woningcorporatie als samenwerkingspartner en benader hen als zodanig bij het maken van plannen. Doe dit in een vroeg stadium. Leg de nadruk hierbij op het gezamenlijk belang.

- De aanpak/activiteiten die bij het ene dorp wel succesvol zijn, werken niet vanzelfsprekend bij een ander dorp. Dit hangt mede samen met de geschiedenis en cultuur van het dorp en soms ook met de bestuurscultuur van de gemeente.

Aanbeveling voor dorpsraden en gemeenten

Voorbeelden van sociale cohesie uit andere dorpen zijn niet zo maar over te hevelen naar het eigen dorp. Rekening moet worden gehouden met de bestaande cultuur binnen het dorp, met andere woorden met de manier waarop mensen met elkaar omgaan, samen leven, initiatieven nemen en dergelijke.

In veel dorpen bruist het van de ideeën en eigen initiatieven. Regelmatig krijgen initiatiefnemers van de gemeente en andere betrokkenen te horen dat hun plannen niet reëel zijn en nooit kans van slagen zullen hebben.

Aanbeveling voor de gemeenten

Neem de initiatieven van dorpsbewoners serieus. Ga om tafel zitten met de initiatiefnemers en bespreek wat wel kan, niet kan en eventueel met enige aanpassing mogelijk is. Besef dat de dorpsbewoners de belangrijkste partners zijn bij het in stand houden van de sociale cohesie en het tot stand komen van vernieuwingen. Stimuleer enthousiasme en eigen initiatief.

Het dorp verandert. De agrarische productiefunctie neemt in de meeste dorpen af. De consumptiefunctie (natuur en recreatie) en de woonfunctie nemen toe.

Aanbeveling voor gemeenten en woningcorporaties

Zorg voor voldoende betaalbare woningen voor starters. Betrek starters bij de bouw van starterswoningen en/of stimuleer collectief particulier opdrachtgeverschap. Inventariseer hun wensen. Kijk naar de mogelijkheden voor doorstroming waarbij starters gebruik kunnen maken van bestaande woningen, bijvoorbeeld verouderde huurwoningen voor ouderen. Realiseer je dat het behoud van jongeren belangrijk is voor de instandhouding van de sociale cohesie in het dorp.

Aanbeveling voor gemeenten, provincie en dorpsbewoners

Maak gebruik van de consumptiebehoefte van de burger. Benut het landschap bijvoorbeeld voor recreatieve doeleinden. Zet dit in voor het toerisme en profileer de dorpen hierop. Realiseer je wel dat toerisme slechts een onderdeel is van de plattelandsnoodzaak om te komen tot meer nieuwe economische dragers.

6.2 De integrale dorpsontwikkelingsplannen (IDOP's)

Bij de plannen die gemaakt worden door de dorpsbevolking in het kader van de IDOP's wordt weinig of geen rekening gehouden met de wijzigende samenstelling en krimp van de bevolking.

Aanbeveling aan de gemeente

Het is van belang dat de gemeente de bij het IDOP betrokken bewoners ook de voorlopige cijfers laat zien over de veranderende bevolkingssamenstelling.

De IDOP's (Integrale Dorpsontwikkelingsplannen) leveren een belangrijke bijdrage aan de versterking van de sociale cohesie. Samen werken aan de toekomst van het dorp werkt bindend.

Aanbeveling voor de provincie

Zorg dat de provincie langdurig blijft investeren in de ontwikkeling en uitvoering van de IDOP's.

Aanbeveling voor de gemeenten

Betrek de dorpsbevolking en de dorpsraad bij de ontwikkeling en uitvoering van de IDOP's. Maak van tevoren heel duidelijk wat wel en wat niet kan. Geef de dorpsraad een functie als intermediair, met andere woorden laat hen de bewoners informeren over de voortgang en geef hen de opdracht de voortgang te bewaken. Houd de bevolking zeer regelmatig op de hoogte van de voortgang en meld de successen.

Aanbeveling voor de dorpsraad

Bedeel jezelf een duidelijke rol toe bij de ontwikkeling en de uitvoering van de IDOP's. Claim daarin een belangrijke taak voor de dorpsraad en zoek je samenwerkingspartners zelf.

6.3 De voorzieningen

De school, het gemeenschapshuis, het dorpsplein en de speeltuin zijn belangrijke voorzieningen voor het in stand houden van de sociale cohesie.

Alle geïnterviewde dorpsbewoners geven hoge prioriteit aan de totstandkoming van een Brede School waar diverse voorzieningen onderdak vinden.

Aanbeveling voor de gemeente

Investeer in ontmoetingsplekken. Investeer in een gemeenschapshuis dat geschikt is voor verschillende doelgroepen en regel het beheer ervan. Weeg samen met de bewoners af of de bouw van een Brede School haalbaar is.

Probeer zo lang mogelijk de school in stand te houden, eventueel door scholen samen te voegen. Is de school verdwenen, leg dan nog meer de nadruk op een speciale ontmoetingsplek voor kinderen en ouders. Investeer in speelgelegenheden voor (jonge) kinderen, een plek waar ook de ouders elkaar treffen.

Zorg voor een functioneel dorpsplein waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, voor het houden van evenementen zoals bijvoorbeeld de kermis.

De ondernemers van het dorp voelen zich over het algemeen betrokken bij het dorp en zijn veelal bereid een rol te spelen bij de instandhouding van de sociale cohesie.

Aanbeveling voor de dorpsraad/initiatiefnemers

Benader de grote en kleine ondernemers en kijk welke rol ze kunnen spelen bij de sociale cohesie. Kijk of ze bereid zijn financieel of anderszins te investeren in dorpsactiviteiten of sponsor willen zijn van één of meerdere verenigingen. Ga met hen om de tafel en kijk welke mogelijkheden ze hebben.

Veel verenigingen kampen met een gebrek aan goede huisvesting. Helaas kan het gemeenschapshuis niet aan alle verenigingen onderdak bieden. Veel dorpscafés sluiten de deuren waardoor (oefen)ruimte voor diverse verenigingen verdwijnt.

Aanbeveling voor de dorpsbewoners

Kijk of je als dorpsbewoner/verenigingslid naar alternatieven kunt zoeken voor het gebrek aan ruimte. Veel cafés zijn gesloten, maar er zijn constructies mogelijk zoals in Aarle-Rixtel of Esbeek waarbij diverse verenigingen of een dorpscoöperatie zelf een café overnemen/pachten.

6.4 Het verenigingsleven en vrijwilligers

Het verenigingsleven in de dorpen gaat niet achteruit, maar blijft constant. In sommige dorpen ontstaan nieuwe verenigingen voortkomend uit de behoefte van een nieuwe of veranderende doelgroep (ouderen bijvoorbeeld) .

De verenigingen klagen over gebrek aan financiën en een gebrek aan vrijwilligers. Het is bijna altijd dezelfde groep vrijwilligers die actief zijn. De meeste vrijwilligers zijn te vinden in de leeftijdscategorie tot 18 jaar en boven de 55 jaar.

Aanbeveling voor verenigingen

Maak het vrijwilligerswerk aantrekkelijker. Maak voor bestuurders de bestuursperiode korter. Doe een beroep op de gemeenschapszin van mensen en benader dorpsgenoten direct. Overleg met de gemeente over de randvoorwaarden om het vrijwilligerswerk aantrekkelijker te maken zoals scholing, vergoedingen en dergelijke.

In toenemende mate werken verenigingen samen met verenigingen binnen het dorp of in de omliggende dorpen.

Aanbeveling voor verenigingen

Versterk de samenwerking met andere verenigingen. Kijk naar de mogelijkheden voor gezamenlijk beheer en onderhoud en gebruik elkaars materialen. Bekijk de mogelijkheden voor het oprichten van een verenigingsplatform of onderzoek andere mogelijkheden (voorbeelden Helwijk en Boekel).

Aanbeveling voor de vereniging kleine kernen noord-brabant

Inventariseer samenwerkingsvormen van verenigingen en beschrijf de voorbeelden op de website. Organiseer hierover een informatieavond.

Jongeren worden als belangrijke doelgroep gezien voor het in stand houden van het verenigingsleven. Zij leveren hiermee een belangrijke bijdrage aan de sociale cohesie.

Aanbeveling aan de verenigingen

Betrek de jongerenverenigingen bij de activiteiten die voor het dorp worden georganiseerd. Richt je hierbij niet alleen op de oudere jeugd, maar betrek ook de jongere jeugd hierbij. Betrek ook de hangjongeren bij de dorpsactiviteiten en isoleer hen niet.

Aanbeveling voor dorpsraden en onderwijsinstellingen

Stimuleer de inzet van jongeren voor het dorp. Organiseer in het dorp de verplichte maatschappelijke stages voor middelbare scholieren. Hierbij kunnen jongeren zich op diverse manieren inzetten voor het dorp.

Aanbeveling voor de vereniging kleine kernen noord-brabant

Inventariseer de mogelijkheden voor maatschappelijke stages in de kleine kernen. Leg contact met MO-Visie, een organisatie in Utrecht die hier actief bij betrokken is.

6.5 Cultuur-historisch erfgoed

De belangstelling van de dorpsbewoners voor de geschiedenis van het dorp groeit. Avonden die belegd worden over de geschiedenis worden in de meeste dorpen druk bezocht door jonge en oude dorpsbewoners.

Aanbeveling aan heemkundekringen en dorpsraden

Betrek de dorpsbevolking bij de inventarisatie en beschrijving van de geschiedenis. Informeer de jeugd daarover via gerichte activiteiten, bijvoorbeeld binnen het onderwijs. Richt de omgeving ook voor buitenstaanders/toeristen in met borden/aanwijzingen die iets vertellen over de historie van het dorp.

Buit de historie/traditie van het dorp veel meer uit en profileer je hiermee (een voorbeeld is Zegge als bedevaartsoord).

Aanbeveling aan de gemeente

Maak het de heemkundekring/dorpsbewoners mogelijk om de geschiedenis van het dorp vast te leggen. Benut de geschiedenis voor versterking van de dorpsidentiteit en het toerisme. Werk bijvoorbeeld samen met de IVN voor de ontwikkeling van de zogenaamde dorpsommetjes.

Bijlagen

Bijlage A Overzicht respondenten vragenlijst

	Naam dorpsraad / bewoners-commissie	Naam kern	Aantal inwoners volgens dorpsraad
Kernen tot 1.500 inwoners (34 respondenten)			
1.	Dorpsraad Teeffelen	Teeffelen	200
2.	Dorpsraad Groeningen	Groeningen	420
3.	Sint Agatha	Sint Agatha	510
4.	Wijkraad Rosmalen-oost	Kruisstraat	600
5.	De Westerbeekse Dorpsraad	Westerbeek	600
6.	Bewonersplatform Moerstraten	Moerstraten	630
7.	Vereniging Ruimte voor Morgen	Stevensbeek	700
8.	Stichting Dorpsraad Vortum-Mullem	Vortum-Mullem	710
9.	Dorpsraad Eethen	Eethen	735
10.	Vereniging Peelbelang Landhorst	Landhorst	750
11.	Smakt-Holthees	Holthees (Brabant), Smakt	770
12.	Dorpsraad Boerdonk	Boerdonk	800
13.	Belangenorgaan Biest-Houtakker	Biest-Houtakker	888
14.	Wijkvereniging Langeweg	Langeweg	900
15.	Dorpsraad Megen, Haren en Macharen	Megen, Haren en Macharen	1500, 750 en 750
16.	Dorpsraad Heijningen	Heijningen	1000
17.	Hart van Moerdijk	Moerdijk	1000
18.	Stichting Dorpsraad Olland	Olland	1070
19.	Stichting Dorpsraad Keldonk	Keldonk	1075
20.	Dorpsoverleg De Rips	De Rips	1100
21.	Escharen Ziet Vooruit	Escharen	1100
22.	Ulicoten Vooruit	Ulicoten	1100
23.	Vereniging Wilbertoord	Wilbertoord	1130
24.	Dorpsraad Welberg	Welberg	1150
25.	Coöperatie Esbeek	Esbeek	1200
26.	Leefbaarheidswerkgroep Den Hout	Den Hout	1200
27.	Stichting Dorpsraad Gassel	Gassel	1200
28.	Stichting Dorpsraad Noordhoek	Noordhoek	1300
29.	Dorpsraad Borkel en Schaft	Borkel en Schaft	1300
30.	Dorpsraad Steensel	Steensel	1350
31.	Dorpsraad De Heerlijkheid Sterksel	Sterksel	1400
32.	Leefbaarheid Molenschot	Molenschot	1400
33.	Stuurgroep de Mortel	de Mortel	1500
34.	Dorpsraad 't Loo	't Loo Bergeijk	1500

	Naam dorpsraad/ bewonerscommissie	Naam kern	Aantal inwoners volgens dorps- raad
Kernen 1.500-2.500 inwoners (30 respondenten)			
1.	Dorplein Uniek	Budel Dorplein	1530
2.	Dorpsraad Achtmaal	Achtmaal	1600
3.	Leefbaarheidsgroep Knegsel	Knegsel	1600
4.	Dorpsraad Zurrik	Soerendonk	1600
5.	Gemeenschapsbelang Venhorst	Venhorst	1600
6.	Dorpsraad Velp	Velp	1620
7.	Bewoners Platform Nispen	Nispen	1700
8.	Dorpsraad Zijtaart	Zijtaart	1700
9.	Dorpsraad Oostelbeers	Oostelbeers	1750
10	Dorpsraad Beugen	Beugen	1800
11	Dorpsraad Vorstenbosch	Vorstenbosch	1850
12	Zorg om het Dorp Mariahout	Mariahout	1860
13	Stichting Leefbaar Wintelre	Wintelre	1910
14	Dorpsraad Handel	Handel	1950
15	Wijkraad Buiten gebied Breda ZuidWest	Effen, Overa, Lies, Liesbosch	2000
16	Stichting Dorpsraad Zeilberg	Zeilberg	2000
17	Dorpsraad Zegge	Zegge	2020
18	Dorpsraad Odiliapeel	Odiliapeel	2050
19	Dorpsraad Vessem	Vessem	2200
20	Dorpsraad Hoogeloon	Hoogeloon	2200
21	Dorpsraad Lepelstraat	Lepelstraat	2200
22	Dorpsraad Gerwen	Gerwen	2300
23	Dorpsraad Langenboom	Langenboom	2300
24	Stichting Dorpsraad Heusden	Heusden	2350
25	Dorpsraad Vinkel	Vinkel	2380
26	Stichting Kernraad Riethoven	Riethoven	2400
27	Nieuw-Vossemeer	Nieuw-Vossemeer	2400
28	Dorpsraad Dussen	Dussen	2420
29	Wijkplatform Oerle	Oerle	2480
30	Stichting Buurtplatform Budel-Schoot	Budel-Schoot	2500

	Naam dorpsraad/ bewonerscommissie	Naam kern	Aantal inwoners volgens dorps- raad
Kernen > 2.500 inwoners (17 respondenten)			
1.	Dorpsraad Nijnsel	Nijnsel	2800
2.	Dorpsraad Wernhout	Wernhout	2900
3.	Dorpsraad Haps	Haps	3000
4.	Dorpsraad Luyksgestel	Luyksgestel	3100
5.	Belangenorgaan Diessen	Diessen	3500
6.	Sichting Eén-Giessen/Rijswijk	Giessen/Rijswijk	3500
7.	Dorpsraad Someren-Eind	Someren-Eind	3600
8.	dorpsraad Nuland	Nuland	4500
9.	Stichting Dorpsraad Ulvenhout	Ulvenhout	4600
10	SKW Sprundel	Sprundel	4950
11	Dorpsraad Erp	Erp	5000
12	Dorpsraad Sint Tunnis	Sint Anthonis	5000
13	Stichting Dorpsraad Fijnaart	Fijnaart	5300
14	Bestuursraad Engelen en Bokhoven	Engelen	5500
15	Stichting Dorpsplatform Aarle-Rixtel	Aarle-Rixtel	5660
16	Stadsraad Klundert	Klundert	5700
17	Dorpsraad Teteringen	Teteringen	6000

Bijlage B Overzicht geïnterviewden

Dorpsraad Zegge

De heer H.A. Herman

Stichting Eén Giessen-Rijswijk

De heer D.B. van Vugt

De heer J. de Pender

Dorpsraad Nuland

Mevrouw R. v.d. Kallen

De heer N. van Nuland

Stichting Buurtplatform Budel-Schoot

Mevrouw L. Bruggink

Wijkraad Buitengebied Breda Zuid-West

De heer P. Bindels

Dorpsraad Dussen

Mevrouw H. van Herwijnen

De heer P. Govaert

Gemeenschapsbelang Venhorst

Mevrouw J. van Eert

Dorpsraad Vorstenbosch

De heer L. Somers

De heer H. Lucius

De heer T. Strik

De heer B. van Kessel

Dorpsraad Someren-Eind

De heer N. v.d. Broek

de heer S. van 't Slot

Stichting Dorpsplatform Aarle-Rixtel

De heer P. Verschuuren

Overige inwoners van kleine kernen (kernen zonder dorpsraad)

Soerendonk

De heer K. Duisters

de heer S. Ras

Gemonde

De heer J. van Genugten

Pastoor P. Goedhart

Cromvoirt

Mevrouw A. Oostveen

De heer J. Kemperman

Bijlage C Literatuuroverzicht

Hofman, P (2007) "Identiteit, sociale cohesie en sociaal kapitaal op het platteland", Universiteit van Wageningen, afdeling Rurale Sociologie

Thissen, F, Dick van der Wouw met medewerking van Aly Breemhaar (2008) Leefbare dorpen, 'De sociale draagkracht van dorpen in Borsele'. Publieksversie. Onderzoeksrapport Scoop Middelburg, 24 pagina's

Thissen, F. (2010) 'Wat houdt een (krimpend) dorp leefbaar en vitaal?' Real Estate Magazine 71, pagina 23 – 26

Thissen, F. (2010) 'Een krimpend en vitaal dorp' In; Open Sas; Belvedere Gebiedsvisie, Must Stedebouw, Amsterdam, pagina 79 – 95

Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie; Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007 – 2013 (POP2)

Provincie Noord-Brabant, (2010) Subsidieregeling Leefbare dorpen

Provincie Noord-Brabant, (2010) 'Investeren in vitaal, mooi en schoon platteland, Brochure

Bijlage D Vragenlijst

Datum: oktober 2010

Onderwerp: Onderzoek Sociale cohesie in kleine kernen

Geachte heer, mevrouw,

Hoe staat het gesteld met de sociale cohesie in uw dorp? Bestaat er nog zoiets als gemeenschapszin en zijn inwoners bereid te investeren in elkaar en de leefbaarheid van het dorp? **Bij sociale cohesie gaat het over meedoen en over verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving.** Tegen welke problemen loopt u aan als dorpsraad of bewonersorganisatie? Welke acties hebt u ondernomen om de sociale cohesie te versterken en wat ging daarbij goed en wat liep verkeerd?

Op deze vragen wil de *vereniging kleine kernen noord-brabant (VKKNB)* graag antwoord van de Brabantse dorpsraden en bewonersorganisaties. Zo kunnen we in de toekomst beter inspelen op de wensen van onze leden. Ook kunnen we hierdoor een praktisch handvat bieden aan dorpsbewoners, lokale en provinciale bestuurders en maatschappelijke organisaties om de sociale cohesie in stand te houden en/of te bevorderen.

De VKKNB heeft het PON gevraagd het onderzoek uit te voeren. Doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in de visie van Brabantse dorpsraden en bewonersorganisaties op de sociale cohesie in hun dorp.

We nodigen u daarom van harte uit voor het invullen van de bijgevoegde vragenlijst. We vragen iedere dorpsraad of bewonersorganisatie één vragenlijst in te vullen. Het onderzoek via deze vragenlijsten vullen we aan met een aantal dieptegesprekken met leden van dorpsraden of bewonersorganisaties. Indien u interesse hebt om hieraan mee te werken kunt u dat aan het einde van de vragenlijst aangeven. De interviews worden verzorgd door mevrouw A. Kamoschinski. Zij is oud-medewerker van het PON en voormalig ambtelijk secretaris van de VKKNB.

Het invullen van de vragenlijst kost ongeveer 10 minuten. U kunt de vragenlijst **tot uiterlijk 31 oktober 2010** aan ons retourneren via bijgevoegde antwoordenvolp.

Mocht u naar aanleiding van deze brief of dit onderzoek vragen hebben dan kunt u contact opnemen met Karin du Long, werkzaam als onderzoeker bij het PON via (013) 535 15 35 of k.dulong@hetpon.nl

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Wim van Lith - voorzitter

Een onderzoek naar de sociale cohesie in kleine kernen

Hoe staat het gesteld met de sociale cohesie in uw dorp? Bestaat er nog zoiets als gemeenschapszin en zijn inwoners bereid te investeren in elkaar en de leefbaarheid van het dorp? **Bij sociale cohesie gaat het over meedoen en over verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving.**

Tegen welke problemen loopt u aan als dorpsraad of bewonersorganisatie? Welke acties hebt u ondernomen om de sociale cohesie te versterken en wat ging daarbij goed en wat liep verkeerd? Vragen waarop we van u als dorpsraad of bewonersorganisatie graag antwoord willen.

Invullen van de vragenlijst

Het is de bedoeling dat u de vragenlijst invult namens uw dorpsraad of bewonersorganisatie. U kunt dat individueel doen of bijvoorbeeld tijdens een vergadering. Het gaat om uw mening als dorpsraad of bewonersorganisatie. Er zijn geen foute antwoorden, het gaat er om in beeld te krijgen hoe u als dorpsraad of bewonersorganisatie over de sociale cohesie in uw dorp denkt.

Gegevens invuller vragenlijst

Naam dorpsraad / bewonersorganisaties: .....

Naam dorp: .....

Inwonersaantal dorp (2010): .....

Naam invuller vragenlijst: de heer / mevrouw* .....

Telefoonnummer: .....

E-mailadres: .....

* doorhalen wat niet toepassing is

Uw oordeel over het dorp

Allereerst willen we u vragen uw dorp te beoordelen op een aantal aspecten die met leefbaarheid en sociale cohesie te maken hebben. We krijgen daarmee dan een beeld van hoe uw organisatie tegen het dorp aankijkt en kunnen dan de antwoorden op de andere vragen in deze vragenlijst in de juiste context plaatsen.

1 Hieronder zijn diverse aspecten opgesomd die te maken hebben met sociale cohesie en leefbaarheid. Hoe beoordeelt u uw dorp op onderstaande aspecten?

U dient uw oordeel in een rapportcijfer weer te geven. U dient 1 cijfer per item aan te kruisen. Een 10 staat voor de hoogste waardering.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	weet niet
i. Leefbaarheid in het algemeen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j. Kwaliteit van de woonomgeving	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k. Gemeenschapszin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l. Levendigheid op straat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
m. Onderling contact/binding	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
n. Gelegenheid tot ontmoeting	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
o. Aantrekkelijkheid/sfeer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
p. Verenigingsleven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2 Kunt u toelichten waarom u bepaalde items met een 5 of lager waardeert? Als u geen enkel item met een 5 of lager hebt gewaardeerd dan kunt u deze vraag overslaan.

o. De bewoners organiseren met elkaar af en toe een activiteit voor het gehele dorp	☐	☐	☐	☐	☐	☐
p. De inwoners van ons dorp zijn betrokken bij de parochie	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als we het hebben over investeren in elkaar en de dorpsgemeenschap dan zijn er nogal wat knelpunten die maken dat die investering in elkaar en de leefomgeving minder wordt (of terugloopt).

4 Kunt u aangeven in hoeverre onderstaande ontwikkelingen op uw dorp op dit moment (2010) van toepassing zijn?

	helemaal van toepassing	redelijk van toepassing	een beetje van toepassing	niet van toepassing	dat weet ik niet
k. In het dorp wonen steeds meer ouderen	☐	☐	☐	☐	☐
l. In het dorp trekken jongeren weg	☐	☐	☐	☐	☐
m. De voorzieningen in ons dorp zijn afgenomen	☐	☐	☐	☐	☐
n. De sociale contacten tussen dorpsbewoners onderling nemen af	☐	☐	☐	☐	☐
o. Het aantal vrijwilligers wordt steeds minder	☐	☐	☐	☐	☐
p. Steeds minder mensen zorgen voor elkaar	☐	☐	☐	☐	☐
q. Mensen zijn steeds minder betrokken bij het verenigingsleven in het dorp	☐	☐	☐	☐	☐
r. Het aantal plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten neemt af	☐	☐	☐	☐	☐
s. Mensen zijn steeds minder betrokken bij de parochie	☐	☐	☐	☐	☐
t. Mensen dragen steeds meer zorg het verbeteren van hun leefomgeving	☐	☐	☐	☐	☐

5 In hoeverre is volgens u de sociale cohesie in uw dorp in de laatste 5 jaar veranderd? De sociale cohesie in dit dorp is de laatste 5 jaar....

- (Overwegend) toegenomen
- Gelijk gebleven
- (Overwegend) afgenomen

6 Kunt u uw antwoord op vraag 5 hieronder toelichten?

7 Wie is er volgens u in welke mate verantwoordelijk voor het verbeteren van de sociale cohesie in uw dorp? U kunt uw antwoord aangeven op een schaal van 0 tot en met 5 waarbij 0 staat voor niet verantwoordelijk en 5 voor heel verantwoordelijk.

	niet verantwoordelijk					heel verantwoordel ijk
	0	1	2	3	4	5
a. (Groep van) dorpsbewoners	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Dorpsraad/bewonersorganisatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Verenigingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. School	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Parochie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Gemeente	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Anders, namelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8 Hoeveel verenigingen zijn er in uw dorp?

Als u het exacte aantal niet weet, vragen we u om een schatting te maken.

9 Is er samenwerking tussen deze verenigingen?

- Ja ▶ *ga door met de volgende vraag*
- Nee ▶ *ga door met vraag 11*
- Dat weet ik niet ▶ *ga door met vraag 11*

10 Kunt u deze samenwerking kort omschrijven?

11 Is er voor uw dorp een integraal dorpsontwikkelingsplan/programma (IDOP) gemaakt?

- Ja, dat was in

--	--	--	--

 (*jaartal invullen*)
- Nee, maar dat staat wel gepland ▶ *ga door met vraag 13*
- Nee en dat staat niet gepland ▶ *ga door met vraag 13*
- Dat weet ik niet ▶ *ga door met vraag 13*

12 Is er in deze IDOP aandacht besteed aan de binding die de mensen in uw dorp hebben met elkaar en met de leefomgeving? Zo ja, kunt u kort omschrijven wat er hierover in de IDOP is opgenomen?

- Ja, namelijk:

- Nee
- Dat weet ik niet

13 Welke (andere) activiteiten hebt u als dorpsraad of bewonersorganisatie de afgelopen twee jaar georganiseerd/in gang gezet om de sociale cohesie in uw dorp te versterken?

14 Welke van deze activiteiten waren succesvol en waarom?

15 Welke van deze activiteiten waren minder succesvol en waarom?

16 Wat gaat u als dorpsraad/bewonersorganisatie de komende 2 jaar doen om de sociale cohesie in het dorp te verbeteren?

- We hebben hiervoor nog geen (concrete) plannen ▶ *ga door met vraag 18*
- We hiervoor al wel (concrete) plannen ▶ *ga door met de volgende vraag*

17 Kunt u hieronder omschrijven wat deze plannen inhouden en wat en wie u hiervoor nodig hebt?

**18 Hebt u tot slot nog opmerkingen over dit onderzoek of deze vragenlijst?
Deze kunt u hieronder kwijt.**

>> Ga verder op de volgende pagina <<

Verdiepende gesprekken

Als aanvulling op deze schriftelijke vragenlijst willen we ook graag nog enkele gesprekken voeren met dorpsraden en bewonersorganisaties. Wilt u hieraan meewerken? Vul dan hieronder in met wie van uw organisatie we hiervoor het beste contact op kunnen nemen. Uit diegenen die aangeven hebben mee te willen werken, maken we een selectie. Mevrouw A. Kamoschinski neemt in november met deze selectie van personen contact op. Het kan dus zijn dat u niet in deze selectie zit en we geen contact met u opnemen.

Indien de naam en gegevens van degene die wil meewerken aan de verdiepende gesprekken, afwijken van pagina 1, vul dan hieronder de juiste gegevens in.

Naam: .....

Telefoonnummer: .....

E-mailadres: .....

We danken u hartelijk voor uw medewerking!

**U kunt de vragenlijst aan ons retourneren in bijgevoegde
antwoordenvelop.**

Een postzegel is niet nodig.